O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OILY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

BUXORO YUQORI TEXNOLOGIYALAR MUHANDISLIK-TEXNIKA INSTITUTI

"Texnologik jarayonlarni avtomatlashtirish" fakulteti

"Sanoatda ishlab chiqarishni tashkil etish" kafedrasi

Himoyaga ruxsat qilinadi

Kafedra mudiri:_____________dots. Ro'ziyeva D.I.

«_____»________________2012 y.

BITIRUV MALAKAVIY ISHI

Mavzu: Korxonada mahsulot sifatini boshqarish tizimini shakllantirish ("Buxoro - non" H/J misolida)

Bajardi: 4-08 MMNDT guruh talabasi G'ulomov Feruz

Rahbar: kat o'qit. Yodgorov M.N.

Buxoro 2012 y.

Himoya kuni

«_____»____2012 y.

DAK bahosi

____

DAK qarori

____
____
____
____

MUNDARIJA

Kirish	4
I.Maxsulot sifati kategoriyasining moxiyati, kursatkichlari va u ni oshirish yullari.	6
1.1. "Maxsulot sifati" kategoriyasining iktisodiy moxiyati va uning asosiy kursatkichlari.	9
1.2.Xalkaro standartlar normalari asosida ISO 9000 sifat tizimi.	12
1.3. Maxsulot sifatini oshirishning asosiy yullari.	14
II.«Buxoro-non» MCHJning tarixi, xo`jalik faoliyati taxlili va maxsulot sifatini oshirishning asosiy yo`llari.	20
2.1.«Buxoro-non» MCHJning tarixi va asosiy texnik iqtisodiy ko`rsatkichlari taxlili	20
2.2. Mahsulotni ishlab chiqapish va sotish hajmi tahlili	25
2.3.Maxsulot sifati va unga ta`sur kiluvchi omillar taxlili.	29
2.4. “Buxoro-non” MCHJga keltirlyotgan unning sifat ko`rsatkichlar.	32
2.5.»Buxoro-non» XJ da maxsulot sifatini boshkarishni takomillashtirishninsh asosiy yo`llari	38
III. Pedagogika qismi.	40
3.1. Maxsus fanlarni ukitish asoslari.	43
3.2. Nazariy mashg’ulotlarni o`tkazish.	50
IV-bob. Ekologiya va hayot faoliyati xavfsizligi.4.1. Ishlab chiqarish binolarini yoritish	53
4.2.Uskuna va jig’ozlarni joylashtirish va ishlatishda xavfsizlik talablari	56
Xulosa	59
Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati	62

Kirish

Iktisodiyotni modernizatsiyalashtirish sharoitida sharoitida sanoat korxonalari oldida turgan asosiy vzifalardan biri ishlab chiqarish samaradorligini oshirishdir. Sanoat korxonalarida ishlab chiqarish samaradorligi oshirishning asosiy yo`llaridan biri maxsulot sifatini oshirishdir.

O`zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimovning 2011-yilning asosiy yakunlari va 2012-yilda O`zbekistonni ijtimoiy-iktisodiy rivojlantirishning ustuvor yo`nalishlariga bag’ishlangan Vazirlar Maxkamasining majlisidagi “**2012-YIL** , ma’ruzasi da sanoat korxonalarda maxsulot tannarxini kamaytirishda jiddiy kamchiliklar mavjudligi kursatib o`tdi Ya`ni,  “**L**ekin kator tarmoklarda ishlab chikarish kuvvatlaridan, asosiy fondlardan to`lik foydalanishda, mexnat samaradorligini oshirishda yo`l ko`yilayotgan kamchiliklar maxsulotlar tannarxining asossiz ravishda o`sib ketishiga olib kelmokda. Bunday vaziyatlarni tankidiy baxolab, Vazirlar Maxkamasi bir oy muddatda kuyidagi masalalarni xal etishi zarur:

Birinchidan. Manfaatdor vazirliklar, idoralar, xo`jalik birlashmalari, kompaniya va korxonalar ishtirokida sanoatda maxsulot tannarxini 10-15 foizga pasaytirish yuzasidan xar bir sanoat korxonasi bo`yicha kompleks chora-tadbirlarni ko`zda tutadigan dastur ishlab chikish lozim.” Deb ta`kidlab o`tdilar. . ” deb ta`kidlab o`tdi..

Ushbu vazifadan muvafaqqiyatli amalga oshirish iqtisodiyotnining barcha tarmoklarida mavjud moddiy, mexnat va moliyaviy resurslardan samarali foydalanishni talab qiladi. Ushbu resurslardan samarali foydalanish o`z navbatida mahsulot sifatini oshirish bilan bog’liq. Ayniqsa mahsulot sifatini oshirish sanoat korxonalari uchun ko`rsatkichdir.

Bunday muhim vazifa barcha sanoat korxonalari qatorida oziq-ovqat sanoati korxonalari oldida xam turubdi. Bu esa o`z navbatida korxonalarda maxsulot sifatini oshirish korxonalarlar oldida turgan  asosiy vazifalardan biri bo`lib qoladi.

Biz bitiruv malakaviy ishimizni “Buxoro-non” XJ misolida bajardik Ushbu korxona Buxoro viloyatida joylashgan yirik oziq-ovqat sanoati korxonalaridan biridir. Ushbu korxona Buxoro shahri axolisini non, makaron, kandolat mahsulotlariga bo`lgan talabni qondirib kelmoqda.

Ushbu korxonada oldingi yillarda maxsulot ishlab chiqarish bo`ymcha etakchi o`rinlarni egallab turgan bo`lsada  ammo, oxirgi yillarda korxonada maxsulot ishlab chiqarish xajmining  kamayib ketishi kuzatilmoqda Ya`ni , korxonada non va makoron maxsulotlari bo`yicha ishlab chiqarish quvvatidan foydalanish 70-80 foizni tashkil etayapti. Bundan kelib chiqadiki korxona oldida turgan asosiy vazifalardan biri mavjud moddiy resurslardan  smarali foydalanish bo`lib qoladi.

Malakaviy bitiruv ishining oldiga kuyilgan maksad- ilmiy adabiyotlarga, korxonaning xisobot va statistik ma`lumotlariga tayangan xolda  korxonada maxsulot tannarxini kamaytirish bo`yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chikishdan iborat. Bitiruv malakaviy ishning maksadlaridan kelib chikkan xolda uning oldiga kuyidagi vazifalar kuyildi:

Maxsulot sifati kategoriyalarining iqtisodiy moxiyatini yoritish.;

Iktisodiyotni modernizatsiyalashtirish sharoitida sanoat korxonalarida maxsulot sifatini oshirishning asosiy yo`llarini yoritish,;

- “Buxoro-non” MCHJ ning xujalik faoliyatini taxlil kilish;

“Buxoro-non” MCHJda maxsulot sifatini oshirish buyicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chikarish,;

-Zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalangan xolda darsning o`tkazishning pedagogik xaritasi, namunaviy modeli, test topshiriqlari va masalalar ishlab chiqildi.

- ekologiya, xayot faoliyati xavsizligi va mexnat muxofazasi buyicha berilgan topshiriklarni bajarish;

Bitiruv malakaviy ish kirish, turtta bulim, xulosa va foydalangan adabiyotlar ruyxatidan tashkil topgan.

I.Maxsulot sifati kategoriyasining moxiyati, kursatkichlari va u ni oshirish yullari.

1.1. "Maxsulot sifati" kategoriyasining iktisodiy moxiyati va uning asosiy kursatkichlari.

"Maxsulot sifati" kategoriyasining moxiyatini aniklashdan oldin,uning iste`mol kiymatini aniklab olish lozim.

Iste`mol kiymati deganda foydalilik tushiniladi,Ya`ni uning uzining xususiyatlari bilan ishlab chikarish vositalari,sifatida insonlarning talabini kondirish kobiliyati tushiniladi.

SHunday kilib iste`mol kiymat maxsulotining kiymat maxsulotining sifati, mikdoriy anikligining xarakterlaydi. Sifat esa birinchi navbatda iste`molni kondirishning mikdoriy tomonlari bilan boglik.

Maxsulot sifatini taxlil kilishda u bilan boglik bulgan muammolarni echishda, sifat tushunchasini aniklash katta axamiyatga ega.

. Maxsulot sifatini oshirish muammolari bilan rivojlangan chet olimlaridan edvards Deming (AKSH), Djozef Juran (AKSH), Armand Feygenbaum, Kaoru Ishikava (yaponiyalik) va bir kator olimlar shugullangan

edvards Deming (AKSH). U sifat menejerlarning mas`uliyati ekanligini va xatolar xamda defektlar kabul kilib bulmasligi xakidagi falsafani ilgari surdi. Deming sifatga «iste`molchini xayratlantirish» deb karar edi. YAponiyada sifatni nazorat kilishning otasi sifatida tanilgan Deming xodimlar sifat muammolari xakida xech kanday kurkinchsiz xisobot yurtishlari xakida fikrni ilgari surib, u shuni ta`kidladiki, sifatni ulchash va nazorat kilish uchun bir kator statistik vositalarni rivojlantirdi. Deming yukori maxsulot sifatini va xaridorlar konikishini ta`minlash uchun 14 punktdan iborat koidalarni ishlab chikdi:

- Maxsulot va xizmatlarni yaxshilash maksadlarining ketma-ketligini yarating.
- YAngi falsafani kabul kiling.
- Ommaviy inspektsiyadan bogliklikni kamaytiring.
- Biznesda fakat narx maksadlari buyicha mukofotlash tizimiga barxam bering.
- Doimiy ravishda maxsulot va xizmatlar tizimini rivojlantiring (Kayzen – uzluksiz takomillashtirish).

- Raxbarlik va nazorat kilishning zamonaviy usullarini joriy kiling.
- Ish joyida ukitishning zamonaviy usullarini joriy eting.
- E`tiborsizlikning oldini oling.
- Bulinmalar orasidagi tusiklarni kamaytiring.
- Ish standartlari va rakamli standartlarni yukoting.
- Ishchi kuchi uchun rakamli maksadlarni kamaytiring.
- Soatbay ishchilar uchun tusiklarni olib tashlang.
- Ta`lim va treyningning dasturini ishlab chiking.
- Top menejmentda ushbu masalalarga xar kunlik e`tibor beruvchi strukturani yarating.

2. Djozef Juran (AKSH). U YAponiyadagi sifatni boshkarish amaliyotining kashshoflaridan biri bulib, u rejalashtirish, nazorat va yaxshilashning triosini (uchligini) ishlab chikdi. Uning fikricha, maksadlar kuyish, boshkaruv va treyning orkali xar yillik yaxshilash sifatdagi a`lolikning asosi bulib xisoblanadi. Djuran sifatni ishlatishda moslik sifatida tushunib, kuyidagi soxalarni kurib chikdi:

- Dizayn sifati.
- Moslik sifati.
- Imkoniyat.
- Tozalik.
- Dalada ishlatilish (bajarilish, servis va ishlatilish sharoitlari).

Sifatni boshkarish uchun 7 kadamlik tizimni ishlab chikdi:

1) Munosabatlarni aniklash.
    - Muammolarning darajasini baxolang. Bunda sifat narxini xam kurib chiking.
    - YAxshilashning foydalarini xisoblab chiking.
2) Bir necha xayotiy loyixalarni aniklang.

3) Bitimlarning okimini tashkil kiling.

- Boshkaruvchi gurux (xokimiyat va raxbarlik).
- Diagnostik gurux (muammoni taxlil kilish).

4) Taxlilni amalga oshiring va sabablarni aniklang. Ma`lumotlarni taxlil kiling va echimlarni rivojlantiring.

5) Kanday kilib uzgarishlarga karshilikni oldini olishni aniklang.

- Xodimlarnig ishtirok etishini ta`minlang.
- Texnik va sotsial uzgarishlarda ishtirok eting.

6) Tezda uzgarishlarni joriy kiling, ammo ukitish uchun vakt imkoniyatlarini koldiring.

7) a) Echimlarning bajarilishini nazorat kiling.

b) Kuzda tutilmagan uzgarishlarni aniklang.

3. Armand Feygenbaum. U umumiy sifatni nazorat kilish kontseptsiyasini ishlab chikdi. Bugungi kunda umumiy sifatni boshkarish (USB) deb yuritiladi. Ushbu nazariyaga muvofik tashkilotdagi xar bir shaxs sifat uchun javobgar bulib, xatolarni va kamchiliklarni joyida aniklashga intilishi kerak.

4. Kaoru Ishikava (yaponiyalik). U sifat tugaraklarini joriy etgan. Ushbu tugaraklarda ishlatish uchun «Ishikava diagrammalari» ni taklif etgan.

5. Filipp Krosbi. U sifatni yaxshilash foydalari vakt utgandan sung xam va resurslar tugagandan sung xam sezilishini ta`kidlagan. Krosbi 0 darajadagi defekt maksadini ilgari surdi va ushbu maksadlarga erishish uchun uzluksiz takomillashtirishni taklif etdi. Uning 14 kadamli sifatni yaxshilash dasturi kuyidagilar:

1) Boshkaruv roziligi va majburiyatlari.

2) Sifatni yaxshilash komandasi.

3) Sifatni ulchash.

4) Sifatni baxolash xarajatlari.

5) Sifat ongini shakllantirish.

6) Tuzatuvchi xarakatlar.

7) 0 darajadagi defektlarni rejalashtirish.

8) Menejerlarni va raxbarlarni ukitish.

9) Defektsiz ishlash kunlari.

10) Maksadlarning kuyilishi.

11) Xatolarning sabablarini yukotish.

12) Tan olinishi.

13) Sifat kengashlari (tajribani urtoklashish).

14) Barcha ishlarni kaytadan kilish.

6. Genichi Taguchi. U sifat injiniringi deb ataluvchi sifatni kafolatlash yunalishini rivojlantirdi. Uning maksadi yukori sifatli maxsulotlarni xarajatlarni arzonlashtirishga karatilgan yullarda ishlab chikarish edi.

.

1.2.Xalkaro standartlar normalari asosida ISO 9000 sifat tizimi.

Korxonalar rakobat kurashi kuchayib borayotgan sharoitda maxsulot sifat muammosiga yanada kuprok e`tibor berishga majbur. Iste`molchilarning yukori sifatli va arzon maxsulotlarga bulgan talabi yanada kuchayib bormokda. SHu bilan birga iste`molchilarni maxsulot sifati tugrisida ishlab chikaruvchilarning reklamasietarli emas, ularga maxsulot sifatini tasdiklovchi kafolatlar zarur. SHunday kafolatlardan biri korxonada maxsulot tizimini joriy kilinganligini tasdiklovchi sertifikatdir.

Sifat tizimi buyicha birinchi marta milliy standartlar 1983 yili Buyuk Britaniyada urnatilgan edi. Ushbu tadbirdan asosiy maksad firmalarga maxsulot sifat tizimni joriy kilish va ushbu tizimni sertifikatsiyalash metodikasini yaratishdan iborat edi. Buyuk Britaniyadan keyin boshka Evropa mamlakatlarida ushbu tizim joriy etila boshlandi. Ammo korxonalar faoliyatiga sifati sifat tizimni joriy kilish buyicha xakikiy shovkin 1987 yili standartizatsiyalash buyicha xalkaro tashkilotning (SXT) (The International

Organization for Standardization] SO tomonidan maxsulot sifatini boshkarish va ta`minlash buyicha] SO 9000 gurux standartlarinichop etilgandan sung bulib utdi.

XST standartlari tavsiya kiluvchi xarakteriga ega, ammo XST – 9000 stanlartlar seriyasi 90 dan ortik mamlakatlarda milliy standartlar sifatida kabul kilindi.

XST-9000 xar kanday korxonaga sifatni boshkarish tizimiga bir xil xalkaro standartlarni urnatadi.

Standatlarda sifatni uzok muddatda oshirish, saklab turishni ta`minlovchi tizimni yaratish buyicha talablar yoritilgan.

XST-9000 kuyidagi elementlardan tashkil topgan.

- XST–9000-97 sifatga umumiy raxbarlik va sifatni ta`minlash buyicha standartlar. Standartlarda kontrakt asosida mol etkazishdagi tayanch shartnomaviy va noshartnomaviy sharoitlari yoritilgan, sifat soxasida siyosatni joriy kilishning asosiy tamoyillari yoritilgan XST-9001-9003 standaritlarda yoritilgan sifat tizimi modellarini joriy kilish koidalari aniklangan.
- XST-9001-87 loyixalashtirishda, ishlab chikarishda, montajda va xizmsat kursatishda sifatni ta`minlash buyicha sifat tizimining modellari standartlarda sifat tizimga nisbatan kuyidagi xolatlar uchun talablar kursatilgan, Ya`ni ikki tomonlama chizilgan kontrakt buyicha mol etkazib beruvchi maxsulotni ishlab chikarish va etkazib berish imkoniyatlarini kursatish talab kilingan xolda.
- XST-9002-87 – Ishlab chikarish va urnatish, (montaj) sifatni ta`minlash buyicha sifat tizimi modellari. Ushbu standartda , agar ikki tomonlama tuzilgan kontraktda yakuniy maxsuloti ishlab chikarishda asosiy bulgan texnologiya jarayonni nazorat kilish imkoniyatlarini kursatish talab kilingan xoldagi talablar yoritilgan.
- XST-9003-87 – yakuniy nazorat va sinovda sifatni ta`minlash uchun sifat tizimi modellari. Standart sifatga talablar urnatadi, agarda ikki tomonlama tuzilgan kontraktda yakuniy maxsulotni kabul kilish uchun nazoratni va yakuniy sinovni amalga oshirish imkoniyatlarni kursatish talab kilinsa.
- XST-9004-87 –umumiy kullanma va sifat tizimi elementlari standartlarda sifat tizimining elementlari kursatilgan. Kontraktlar bilan boglik bulmagan sharoitda maxsulot tizimi ishlab chikarish va joriy kilish buyicha umumiy tamoyillar kullanmalari berilgan.

Standartlarda tarmoklar buyicha bulishi kuzda tutilmagan. Ammo 1993 yildan boshlab, standartlarda maxsulotlarning kuyidagi asosiy kategoriyalari kursatilgan. Texnik vositalar (9004-1), programmli ta`minot (9000-3), xizmatlar (9004-2), texnologiya (9004-3).

Sifat tizimini tashkil etish uzok muddatli jarayon bulib, kupchilik xollarda, shu soxaga ixtisoslashgan tashki tashkilotlar yordamida amalga oshiriladi. Sifat tizimi uchun xujjatlarni tayyorlash muddati bir kator omillarga yuoglik. Ularga kuyidagilar kiradi: korxonaning faoliyat soxasi, uning ulchami va tashkiliy tuzilishi. Sifat tizimi ishlab chikarish jarayonida firmaning barcha xodimlari ishtirok etadi va ularning fikrlari, takliflari sifat tizimi xujjatlarini ishlab chikarishda xisobga olinadi. Ushbu ishlar sifat uchun ma`sul xodim tomonidan yoki ushbu ish uchun tuzilgan maxsus ishchi gurux tomonidan muvofiklashtiriladi.

Sifat tizimni tuzish buyicha oxirgi boskich uch darajada xujjatlardan tashkil topgan xujjatlar tuplamidir. Sifat tizimning asosiy xujjati-sifat soxasidagi siyosatnip, joriy kilish chegaralarini, korxonaning tashkiliy tuzilishini yorituvchi sifat kullanmadir. Ushbu kullanmaning asosiy foydalanuvchilari oliy menejmerlar va korxona mijozlari xisoblanadi.

Sifat tizimidagi ikkinchi darajadagi xujjat – uslubiy intsruktsiyalar bulib, -ularda sifat tizimi elementlari, kim tomnidan kanday tartibda joriy kilinishi kursatiladi va ular korxonaning barcha bulimlari uchun ishlab chikiladi.

XST 9000 ga asosan korxonaning sifat tizimi 20 ta elementdan tashkil topgan bulishi kerak. Ushbu elementlar minimal bulib, korxonalar ularning sifatli maxsulot ishlab chikarish kobiliyatini isbotlash uchun bajarilishi lozim.

1-element. Raxbarlikning javobgarligi. Maksad-sifat soxasida siyosatni ishlab chikarish;

- Korxonaning tashkiliy tuzilishi, sifat tizimidagi javobgarlik, xukuklarni taksimlash;
- Sifatni ta`minlash buyicha guruxni tashkil etish, yukori raxbariyat tomonidan sifatni ta`minlash, faoliyatini nazoratni ta`minlash.

2-element. Sifat tizimi. Maksad-korxonada samarali faoliyat kursatuvchi sifat tizimini tashkil etish;

- Sifatni boshkarish tizimi, sifatni boshkarish tizimidagi xujjatlashtirish, javobgarlikni taksimlash, sifat buyicha guruxlar.

3-element. Kontraktlarni davriy taxlili. Maksad-korxona ichida va buyurtmachilar bilan kontraktlar taxlilini muvofiklashtirish.

- Kontraktlarni nazorat kilish buyicha javobgarlikni taksimlash, kontarktlarning bajarilishini nazoart kilish, mol etkazib berish shartlarini kelishib olish, kontraktlarning bajarilish grafigini nazorat kilish.

4-element. Loyixalashtirishni boshkarish. Maksad-tajriba-konstruktorlik ishlarining sifatini ta`minlash.

- Maxsulotni loyixalashtirish buyicha guruxlarni tashkil etish;
- Xodimlarni loyixalashtirishning va konstruktsiyalashtirishning zamonaviy metodlariga urgatish.

5-element. Xujjatlashtirishni boshkarish. Maksad-sifat tizximi buyicha kerakli axborotlarni uz vaktida etkazib berish.

- Korxonada xujjatlarning aylanishi;
- Xujjatlarga uzgartirishlar kiritishning tartibi;
- Ma`lumotlarni arxivlashtirish.

6-element. Xom-ashyo sotib olish. Maksad – sotib olingan xom-ashyo sifatini ta`minlash;

- xom-ashyo etkazib beruvchilarga baxo berish;
- sotib olingan maxsulotni tekshirish.

7-element. Iste`molchilarga etkazib berilayotgan maxsulot . Maksad-maxsulot ish saklanishi, sozligini tekshirish;

- yakuniy maxsulotni ishlab chitkarishda buyurtmachining xissasi;
- buyurtmachiga etkazib berilgan maxsulotning buzilishining oldini olish.

8-element Maxsulotni identifikatsiyalashtirish. Maksad-maxsulot belgilash va maxsulotning ishlab chikarish jarayoni buyicha kuzatish imkoniyati.

- Markirovkali va maxsulotni identifikatsiyalash boshka usullarini joriy etish;
- Maxsulotning barcha xayotiy davrida xisob-kitob olib borish.

9-element. Jarayonlarni boshkarish. Maksad-ishlab chikarishning barcha boskichlarida sifatni ta`minlash;

- Montaj, texnik xizmatkursatish;
- Ishlab chikarish rejasi;
- Tovar moddiy xisob.

10-element. Nazorat va sinov. Maskad-maxsultga kuyilgan talablarning bajarilishini tasdiklash.

- Kabul kilinayotgan maxsulotni nazorat kilish;
- Ishlab chitkarish jarayonida nazorat va sinov;
- YAkuniy maxsulotni nazoart kilish.

11-element. Nazorat kiluvchi, ulchovchi va sinovchi dastgoxlar. Maksad-ulchovchi, sinovchi dastgoxlarning yarokliligini ta`minlash.

12-element. Nazorat va sinovnineg statusi. Maksad-nazoartni tugatish shartlari. Maksad nazoratni tugatish shartlari, kabul kilish, chikitga chikarish aktlari, maxsulotni nazoratdan utgandan keyin ajratish, markirovkalash.

13-element. Talablarga javob bermagan maxsulotlar buyicha xarajat. Maksad-brak maxsulotdan kelgusida foydalanishning oldini olish.

Brak maxsulotni aniklash va markirovkalash;

- YArokli va brak maxsulotni aloxida saklash.

14-element. Korrektli ta`sir kilish. Maksad-deffektlarning sababini aniklash va bartaraf kilish.

- Mijozlar reklama ishlari bilan ishlash;
- Dffektlarning paydo bulish sabablarini yuartaraf kilish;
- Metodika va instruktsiyalarga uzgartirishlar kiritish.

15-element. YUklash-tushirish ishlar, saklash, kadoklash va etkazib berish. Maksad-yukoridla kayd etilgan operatsiyalarda maxsulotning sifati pasayishini oldini olishdir.

- Kuyilgan talablarga asosan maxsulotlarni saklash va kadoklash, tashish jarayonida maxsulotning butunlitgini ta`minlash.

16-element. Sifat tugrisidagi ma`lumotlarni kayd kilishni boshkarish. Maksad – iste`molchiga sifatni isbotlash va uni taxlil kilish uchun sifatni ta`minlash buyicha ma`lumotlarni saklash.

17-element. Sifatni ichki nazorat. Maksad-sifat tizimi samaradorligi va uni yanada oshirish yullarini aniklash.

- Ichki nazorat utkazish rejasi, tekshirish natijalari buyicha xisobotlar, tekshirish natijalari buyicha tadbirlar.

18-element. Xodimlarni tayyorlash. Maskad-ish sifatini ta`minlash buyicha korxonaning barcha xodimlari tomonidan kerakli bilimlarni egallash.

- Maxsulotni yoritish, malakaga talablar, malaka oshirishga talab, malaka oshirish rejasi.

19-element. Texnik xizmat kursatish. Maksad-ekspluatatsiya oldidan texnik xizmat kursatishni utkazish.

- Sotuvdan keyingi xizmatni kursatish;
-

20-element. Statistik metodlar. Maksad-nazoratning tugri keladigan statistik metodlarini joriy kilish.

- Jarayonni tekshirishini turli xil statistik metodlarni aniklash.

Korxona tomonidan XST 9000 standartlariga rioya kilinishi mustakil tashkilot tomonidan sifat tuzilishi sertifikatsiyalashni utkazish natijalari asosida berilgan sertifikat tasdiklanadi. Bunday sertifikatlar butun dunyoda tan olinadi va xaridorlar uchun etarli darajada maxsulot sifatini kafolatlaydi.

XST 9000 xar kanday davlatdagi, xar kanday tarmokda faoliyat kursatayotgan firmada joriy kilinishi mumkin. Farki, fakat sifat tizimi elementlarining bajarilishida bulishi mumkin.

1.3. Maxsulot sifatini oshirishning asosiy yullari.

Ma`lumki, xar kanday boshkarish nazariyasini , chikarish bir kator shartlarni talab kiladi. Bunday asosiy shartlarga kuyidagilar kiradi:

1. Boshkarilyotgan ob`ektning xatti-xarakt dasturining mavjudligi yoki uning xolati rejalashtirilgan ulchamlari darajasi.
2. Ob`ektning dasturga va berilgan parametriga nisbatan uzgaruvchanligi
3. Ob`ektning berilgan dasturga va parametrlarga nisbatan uzgarishini aniklash usul va vositalarning mavjudligi,

4. Boshkariletgan ob`ektda xosil bullaetgan uzgarishlarni bartaraf kilish maksadida unga ta`sir kilish imkoniyatlarining mavjudligi,

Sifat dasturi urnatilgan kursatkichlari bilan turli xil davlat rejalarining loyixa-konstruktorlik tashkilotlarining, ishlab chikarish birlashmalarining, shartnoma majburyatlarining asosiy kismi bulishi mumkin,

Maxsulot sifatiga talablar normativ, normativ-texnik xujjatlarda kayd etiladi, urnatiladi: davlat, tarmok, firma standartlarida, maxsulotni loyixalashtirish va modernizatsiyalashtirish texnik shartlarida, chizmalarda, texnologik kartalarda, sifatni nazorat kilish kartalarida, va x.k.

Boshkarish nazariyasining ikkinchi shartiga murojat kilsak, biz bu erda bir!necha xolatlarni kurishimiz mumkin. Birinchi navbatda , bu erda maxsulot sifati urnatilgan parametrlarga nisbatan yamon tomonlarga uzgarishini kurishimiz mumkin va ular xususiy va umumiy kurinishda bulishi mumkin.

Umumiylarga maxsulotning moddiy va ma`naviy eskirishi, Ya`ni maxsulotning saklash va ekspluatatsiya kilish natijasida dastlabki xususiyatlarini yukotishidir.

Maxsulot sifatining uzgarishi fakat uning moddiy va ma`naviy eskirishi tufayli sodir bulmaydi. Urnatilgan talablarga nisbatan uzgarishlarning yana bir sababi: xususiy uzgarishlardir. Ular turli tuman bulib iktisodiy., teknik sabablarga, tashki xarakterdagi sharoitlarga boglik emas: ekspluatatsiya kilish shart va koidalarini buzish, loyixalovchilar, ishlab chikaruvchilarning xatosi ishlab chikarish intizomini buzish, maxsulotni ishlab chikaraetgan dastgoxdagi defektlarning mavjudligi va x,k.

Sifatning baxolashning uzgarishiga ta`sir kiluvchi YAna bir omil- istenmolchilarning uzgarishidir. Maxsulotning sifat kursatkichlari normativ va texnik xujjatlarning talablariga tula javob berishi mumkin, ammo is`temolchilar talabiga nisbatan past bulishi mumkin.

Amalietda odamlar sifat xususiyatlarining yukolishini kuzatib boradilar, ularni ulchaydilar va baxolaydilar. Moddiy eskirish jaraenini sekinlashtirish uchun kulay ekspluatatsiya rejimlari saklash sharoitlari urnatishadi, joriy ta`mirlash va texnik xizmat kursatish buyicha turli xil profilaktik choralarini kurishadi.

Sifat buyicha ratsional va samarali ishni tashkil etishda, uning ulchamlari, shakl va utkazish metodlaridan ka`tiy nazar kuyidagi sxema buyicha xarakat kilishadi:

1. Extiujlarni aniklash va maxsulot sifatiga talablarni ishlab chikish.
2. Dastlabki materialga kerakli xususiyatlar berish.
3. Olingan sifatni talab kilingan shartlarga mos kelishini aniklash.
4. Maxsulot sifatidagi uzgarishlarni bartaraf kilish maksadida unga ta`sir kilish.

Maxsulot sifatiga ta`sir kiluvchi omillarga kuyidagilar kiradi:

Stanoklar, mashinalar va boshka ishlab chikarish dastgoxlari,

Xodimlarning kasbiy maxorati, bilimi. Ularning psixofiziologik sogligi,

Ishlab chikarish jaraenining xarakteri uning intensivligi, maromligi va davomiyligi,

Ishlab chikarish xonalarining va atrof mu`xitningklimatik xolati,

Ishlab chikarish dizayn iva inter’er,

Moddiy va ma`naviy ragbatlantirish xarakteri.

Ishlab chikarish kollektivida ma`naviy!psixologik muxit.

Mexnatkashlarning birgalikdagi faoliyati mavjud bulgandagina raxbarlikka bulgan zaruriyat yuzaga keladi. Raxbarlik, keng ma`noda olganda, mexnat katnashchilariga tashkiliy ravishda ta`sir kursatuvchi kategoriya bulib, kishilar xarakatini birlashtirish, muvofiklashtirish yupi bilan ularning birgalikdagi faoliyatida ongli maksadlarini amalga oshirish vazifasini nazarda gutadi,

"Boshkarish" iborasi maxsulot sifatiga oid kullanganda, maxsulot sifatini doimiy nazorat kilish uni belgilovchi shartlar va o mi l l arii maksadga muvofik ta`sir kildirish yullari bilan maxsulot sifatini loyixalashtirish ishlab chikarish va foydalanishda uning zarur darajada urnatilishini,ta`minlanishini va saklanishini tushunmok lozim.

Korxonalarda maxsulot sifatini boshkarish operatsiyalarini, injener-texnik, tashkiliy-texnologik, nazorat, tranport sklad va boshka jarayonlarning uzaro boglikligi majmuasi tashkil etuvchi tartib doirasida olib boriladi.

Maxsulot sifatini boshkarish jarayon kuyidagi operatsiyalardan iborat: maxsulot sifatiga ta`sir kursatuvchi buyum va uni ishlab chikarish jarasnining xolati tugrisidagi axborotlarni yigish va ularni urganish,maxsulot sifatini boshkarish tugrisnda karor kabul kilish va ob`ektga ta`sir kursatishga tayyorlanish, boshkaruv buyruklarini berish, sifatining uzgarishi xakidagi axborotlarni yigish va taxlil kilish. Boshkarish ob`ektlari maxsulotpi loyixalashtirish, ishlab chikarish va undan foydalanishning barcha boskichlariga taaluklidir. Maxsulot sifatini boshkarish kup jixatdan standartlashtirishga

asoslangan. Standartlashtirish maxsulotga, uni ishlab chikarish uchun zarur bulgan xom-ashyo. materiallar, komplekt elementlarga bulgan talabni cheklab kuyadi; maxsulot sifatini boshkarish buyicha ishlarni tashkil etadi; maxsulot sifatini nazorat kilishni baxolash usullari va vositalarini urnatadi; maxsulot sifatini attestatsiya tartibi belgilanadi; maxsulotni ishlab chikarish - texnologik jaraenlari va asbob - uskunalar ta`mirlashni belgilaydi; maxsulotdan foydalanish rejimini va koidalarini tayinlaydi. Maxsulot sifati ustidan davlat nazorati urnatishni muljallaydi.

Korxonalarda maxsulot sifati ustilay tula raxbarlik kilishda kuyidagi vazifalar amalga oshiriladi: maxsulotning texnikavny darajasi va sifatini uzok muddatlarga chamalash, maxsulot sifatini oshirishni rejalashtirish, maxs>lotning loyixasini tuzish va ishlab chikarishga texnologik gayerlash, maxsulot sifatini moddiy - texnika tomonidan ta`minlash, maxsulot sifatini ulchashni ta`minlash, mutaxassislarni tanlash, joylashtirish, tarbiyalash va ukitish, sifatli maxsulot ishlab chikarish darajasipi bir tekis olib borish, ishlab chikarish vositalarini saklash, tashish, ta`mirlashni tashkil etish; maxsulot isfatini oshirishni ragbatlantirish; maxsulot sifatini nazorat kilish, korxonalarda maxsulot sifati ustidan tula raxbarlik kilishda kuyidagi vazifalar amalga oshiriladi: maxsulotning texnikaviy darajasi va sifatini uzok muddatlarga chamalash, maxsulot sifatini oshirishni rejalashtirish, maxsulotning loyixasini tuzish va ishlab chikarishga texnologik tayerlash, maxsulo I sifa I ini moddiy-texnika tomonidan ta`minlash, maxsulot sifatini ulchashni ta`minlash, mutaxasislarni 1anlash, joylashgirish,tarbiyalash va ukitish; sifatli maxsulot ishlab chikarish darajasini bir tekis olib borish,ishlab chikarish vositalarini saklash, tashish, ta`mirlashni tashkil etish; maxsulot sifatini oshirishni ragbatlantirish; maxsulot sifatini nazorat kilish, standartlarga, ulchov vositalariga va texnik shartlarga rioya kilish.

YUkoridagi vazifalar ishlab chikariladigan maxsulotning xossalari, texnologik jaraenlarni itisoslashtirish xususiyatlari ishlab chikarishni tashkil etish shakllarini va usullarini xisobga olgan xolda bajariladi.

MaxsuloI sifashni yaxshilashga oid vazifalar va tadbirlar tuzilaetganda ularni amalga oshirish imkoniyatlari va maksadga muvofikligi tenikaviy - iktisodiy jixatdan asoslanadi. Buning uchun kuyidagilar asos kilib olinadi:

- ishlab chikariladigan maxsulot sifatiga bulgan talablar va kepgusida uni takomillashtirish imkoniyatlari; maxsulot sifati darajasini baxolash >chragan n^ksonlarni yuzaga chiarish va uni taxlil kilish, ilgor korxonalarning maxsulotlari bilan takkoslash.

Xozirgi vaktda maxsulot sifatini yaxshilashga oid tadbirlarni amatta oshirish, maxsulot sifatini boshkarish uchun bir kator tadbirlar olibboriladi.

Ular iktisodiy, texnikaviy va tshkiliy tadbirlardan tashkil topgan Texnikaviy tadbirlarga va birlamchi meateriallarni nazorat kilishni takomillappirish kiradi. Iktisodiy - maxsulotning baxosi!a kushimcha kiymat kiradi. `u kollektivni maxsulot sifatini oshirishga kiziktiradi. Tashkiliy tadbirlarga - iste`molchi va ta`minlovchilar orasidagi alokani takomillashtirish, yarmarkalar, konferentsiyalar sifat kunlari utkazish va firma magazinlar tashkil kilish kiradi:

- maxsulot sifag kursatkichlarini oshirishga karatilgan asosiy tajriba va loyixalashtirish ishlari xamda tashkiliy tadbirlar;
- ishlab chikarish texnikasi va texnologiyasini takomillashtirishga oidtadbirlar,
- material va xom ashelarning sifatini oshirish buyicha ta`minlovchiga kuyiladigan talablar;
- maxsulo I sifatini oshirish buyicha utkaziladigan ilmiy tadkikot, tajriba va loyixalashtirish buyicha ilmiy tekshirish, loyixalashshrish, tashkilotlarga beriladigan topshiriklar;
- texnikaviy xujjatlarni yaxshilash tadbirlari;
- texnologik intizomga rioya kilishni ishlab chikarishni ulchov asboblari bilan ta`minlash, ularni anik ishlashini kuzatib borish tadbirlari,
- standartlarni uzlashtirish, ularga rioya kilish, buyumlarni unifikatsiyalagatirish, nuksonlarning oldini olish va iste`molchilar tomonidan buladigan noroziliklarni kamaytirish tadbirlari.

Ijtimoiy ishlab chikarishning sifatli maxsulot ishlab chikarishga iktisodiy ta’sir kursatishnipg muxim choralaridan iri mamlakatimizda maxsulotlarning sifatini davlat tomonidan attestatsiya kilishdir.

Maxsulot attestatsiya kilish natijasida maxsulotlar uch guruxga bulinadilar'
Oliy darajali maxsulotlar katoriga vatanimizda va chet ellarda erishilgan yutuklarga moe va istikbolli, standart talablariga javob beruvchi maxsulotlar kiradi Uzbekistan non sanoatida oliy darajali maxsulotlarga axoli orasida eng katta talabga ega bulgan non kandolat maxsulotlari kiradi.

Birinchi darajali maxsulotlar katoriga sifati standart talablariga va texnikavii shartlarga moe keladigan, xalk xujaligi, axoli va chet el iste`molchilarining talabini kondira oladigan maxsulotlar kiritiladi.
Ikkinchi darajali maxsulotlar katoriga esa ma`naviy eskirgan, sifati zamonaviy talablarga javob bera oladigan,yaxshilanishi eki ishlab chikarishi cheklanishi xamda standartlari kayta kurilishi zarur bulgan maxsulotlar kiritiladi.

Maxsulot sifatining davlat gomonidan attestatsiya kilinishi respublikamizda iktisodiy isloxotni Ya`ni bozor munosabatlariga >tishda muxim tadbirlardir. Bu tadbirlarni utkazish uz navbatida korxona, vazirlik va standart kumitalaridan ma`lum tayergarlik ishlarini olib borishini talab etadi.

II.«Buxoro-non» MCHJning tarixi, xo`jalik faoliyati taxlili va maxsulot sifatini oshirishning asosiy yo`llari.

2.1.«Buxoro-non» MCHJning tarixi va asosiy texnik iqtisodiy ko`rsatkichlari taxlili

1932 yilda Boxoro shaxrida non zavodi qurildi. Quvvati 1 sutkaga 16-18 tonnaga ega 4 ta pech o`rnatilgan. Qolipli non, bulochka, pryanik va boshqa evropadagi mahsulotlar ishlab chiqarishni korxona boshlandi. Milliy nonlardan korxona “CHurek” non ishlab chiqardi. Boshqa milliy tsexlarda o`rnatilgan tandirlarda yopilardi. Xamir qorish va kesish qo`l mehnatida bajarilar edi.

1951 yilda korxona modernizatsiyalashtirildi, unda pishirish pechlarni o`rniga 5-ta 20-lyul`kali FTL-2 pechlari, xamir qoruvchi uskunalar hamda MD-200 un dozatori, shnek va unni elaklash uchun uskunalar o`rnatildi.

1956 yilda XTM markali xamir qoruvchi uskuna 330 litr dejali “Standart” uskunalariga almashtirildi. FTL-2 dagi 20 lyul`kalari 30 lyul`kaga almashtirildi, nonni aylanadigan stolga etkazadigan transporter o`rnatildi.

Milliy nonlarni mexanizatsiyalashi 1960 yilda boshlandi. 1 sutkaga 12-tonnaga ega A.E. Bruver va S.Salixov konstruktsiyasi 2-ta konver pechlari o`rnatildi. Xami-“Standart” xamir qoruvchi uskunada qoriladi. “SD”-xamir kesadigan, R-1-57 lyul`kali konveer shkafi o`rnatildi. Lyopyoshkali tsexda va bulochkalar xam ishlab chiqardilar.

1973-yilda non zavod va konditer-makaron fabrikasi birlashtirildi va Buxoro non kombinati deb ism berildi.

1974 yilda barankalarni kechilishi mexanizatsiyalashtirildi va zavodlaga bug berilishi boshlandi.

1980 yilda quvvati 1 sutkaga 65 tonagga ega, shu jumladan 1 tonna unli konditer, yangi non zavodi ishga tushirildi.

1991 yilda quvvati 7 minog tonna makaron ishlab chiqariladigan makaron fabrikasi qurildi va ishga tushirildi.

1991 yil aprel oyida, quvvati sutkaga 2 tonna, kichik vazndagi non mahsulotlari ishlab chiqaruvchi Olmoniyadagi “Vinkler” liniyasi o`rnatilgan “SHirin kulcha” kichik nonvoyxonasi qurilib ishga tushirildi.

1994 yilda 2-chi ishlab chiqarish xududida quvvati 1 sutkaga 2 tonnaga ega kichik vazndagi non mahsulotlari ishlab chiqaruvchi Turkiyadagi “Ekmasan” liniyasi o`rnatildi.

Ishlab chiqarish assortimentini ko`paytirish maqsadida zavarnoy pirojni ishlab chiqaradigan liniya “Ekler” (Frantsiya), zatyajnoy pecheni liniyasi (Rossiya), shirin qalamcha liniyasi (Ukraina) keltirib, o`rnatilgan.

Respublikada birinchi bo`lib, kombinatimiz sanoat asosida qo`yib “ovsyanoy pechen`e”, “Kizil solod”, “Quruq kvas”, “Obi navod”, “nishallo”, “xalvoi pashmak” maxsulotlarini ishlab chiqarishini yo`lga qo`ygan.

1999 yil Olmoniyada 90-ta mamlakat qatnashgan “Zelenie nedeli” yarmarkada “Xalvoi pashmak” mahsulotimiz 1 o`rinni oldi.

O`zbekiston Respublikasi Davlat mulkini boshqarish va xususiylashtirish qo`mitasi, Buxoro boshqarmasining 1995 yil 28 fevral kunidagi 37 sonli BBuyruqga asosan Buxoro non kombinati ochiq aktsiyadorlik jamiyatiga aylantirilgan va 1995 yilning 1 may kuniga Buxoro viloyat xokimligi adliya boshqarmasi tomonidan 322 sonli guvoxnoma berilgan. Jamiyatning Ustav fondi

Buxoro-non» MCHJning asosiy texnik iqtisodiy ko`rsatkichlari taxlili

Tartib №	Kursatkichlar nomi	Ulchov birligi	2009 yil	2010 yil	2011 yi	2011 yil 2009 ga nis.%	2011 yil 2010 ga nis. %
1.	Tovar maxsulot:						
	A) Solishtirma baxolarda	mln sum	647,7	414,6	745	115,1	179,8
	B)Xarakatdagi baxolarda	mln sum	532,3	415,6	712,2	133,8	171,4
2.	Natural ifodada maxsulot xajmi						
	Jami.- shu jumladan	tonna	980	627,3	1 127,6	115,1	179,8
	A) non maaxsulotlari	tonna	856	451,4	1043	121,8	231,1
	B)makoron maxsulotlari	tonna	120	169,6	79	65,8	46,6
	Gkandolat maxsulotlari	tonna	4	6,3	5,6	140,0	88,9
3.	SICHX urtacha ruxatdagi soni	kishi	42	45	51	121,4	113,3
4…	Maxsulot sotishdan sof tushum	mln, sum	523,6	406	699	133,5	172,1
5.	Ish xaki fondi	ming sum	96256	119 907	147328,5	153,1	122,9
6	Mexnat unumdorligi	ming	1542	921	1461	94,8	158

.		sum	0,4	2,6	1,8		,6
7	Urtacha ish xaki	ming sum	2291,8	2664,6	2888,8	126,0	108,4
8.	I/CH va sotish xarajatlari	mln. sum	452,3	337,2	590,1	130,5	175,0
9.	1 sumlik TM xarajatlari.	tiyin	84,97	81,14	82,85	97,5	102,1
10.	Balans foyda	ming sum	15266	18986	32118	210,4	169,2
11	Sof foyda	ming sum	-15230	-10526	-9662,6	63,4	91,8
12	Asosiy fondlarning urtacha kiym.	ming sum	560864	589256	604639	107,8	102,6
13.	Aylanma aktivlar	ming sum	73724	99201	106086	143,9	106,9
14.	Jami mulk	ming sum	634588	688457	710725	112,0	103,2
15	Kapital rentabelligi	%	2,41	2,76	4,52	2,1	1,8

Jadvaldan kurinib turibdiki, korxonada tovar maxsulot xarakatdagi baxolarda 2011 yilda 2009 yilga nisbatan 33,8 % ga eki 179,9 mln sumga, 2010 yilga nisbatan esa 71,4 % ga eki 296,6 mln sumga kupaygan. Tovar maxsulot solishtirma baxolarda 2011 yilda 2009 yilga nisbatan 97,54 mln sumga kupaygan bulsa 2010 yilga nisbatan 330,6 mln sumga kupaygan Buning asosiy sababi korxonada maxsulot ishlab chikarish xajmi natural ifodada 2011 yilda 2009 yilga nisbatan 147,6 tonnaga 2010 yilga nisbatan 591,6

tonnaga kupaydi.. Ayniksa korxonada non maxsulotlari ishlab chikarishning utgan 2010 yilga nisbatan tez su`ratlar bilan kupayganligini kuzatishimiz mumkin

Korxonada ishlovchilar soni 2009 yilga nisbatan 9 kishiga kupaygan bo`lsa 2010 yilga nisbatan 6 kishiga kupayganligini ko`rishimiz mumkin, Korxonada ishlovchilar sonining kupayishiga asosii sababi korxonada maxsulot ishlab chikarishning kupayishi xisobiga ro`y berdi Korxonada mexnat unumdorligi xam o`tgan yillarga nisbatan turlicha uzgarmokda bormoqda Jadvaldan kurinib turibdiki mexnat unimdorligi 2011 yili 2009 yilga nisbatan xam 5,2 %ga kamaygan bo`lsa. 2010 yilga nisbatan 58,6 %ga kupaydi Ma`lumki korxonaning asosiy samaradorlik kursatkichlardan biri 1 sumlik tovar maxsulot xarajatlaridir, Jadvaldan kurinib turibdiki . korxonada ushbu xarajatlar yildan yilga turlicha uzgarmokda bormokda. Ya`ni 1 sumlik TM xarajatlari 2011 yili 2009 yilga nisbatan 2,12 tiyinga kamaygan bulsa, 2010 yilga nisbatan esa 1,7 tiyinga kupaydi..

Ma`lumki, korxonaning asosiy moliyaviy kursatkichlariga foyda kiradi, Ammo korxonada balans va sof foyda yildan yilga turlicha uzgarmokda, Ya`ni balans foyda 2011 yili 2009 yilga nisbatan 16852 ming kupaygan bulsa, 2010 yilga nisbatan 69,2 %ga eki 13132 ming sumga kupaydi. Korxona taxlil kilinayotgan yillarni zarar bilan tugatgan.Ya`ni, zarar 2011 yilda 2009 yilga nisbatan 5597 ming sumga kamaygan bulsa, 2010 yilga nisbatan 663,4 ming sumga eki 6,9 %ga kamaydi

2011 yilda oldingi yillarga nisbatan mulkdan samarali foydalanildi. Ya`ni, jadvaldagi ma`lumotlardan ko`rinib turibdiki korxonada kapital rentabelligi 2009 yilga nisbatan 2,1 punktga kupaydi. korxona mulkining asosiy qismi bo`lgan aylanma aktivlarning aylanishi 2010 yilga nisbatan 2,5 martaga tezlashdi. Umuman qilib olganda korxonada oldingi yillarga nisbatan moliyaviy natijalar salbiy tomonga o`zgarganligini ko`rishimiz mumkin. ammo korxonaning ishlab chikarish samaradorligini oshirish imkoniyatlari juda katta uni aniqlash esa korxonaning xo`jalik va ishlab chiqarish faoliyatini yanada chuqurroq tahlil qilishni talab qiladi.

2.2. Mahsulotni ishlab chiqapish va sotish hajmi tahlili

Respublikamizda olib borilyotgan iktisodiyotni modernizatsiyalashtirish, islox kilishning asosiy maksadi korxonalarda maxsulot ishlab chikarish xajmini kupaytirishdir. Ayniksa ushbu vazifa uz maxsulotlarini eksport kiluvchi korxonalar uchun zarurdir.Sanoat mahsulotlapi ishlab chiqapishning og’ishmay o`sishi milliy dapomad hajmini oshipadi, ishlab chiqapish o`sish sup’atlapining yuksalishi uchun qo`shimcha manbalapni yapatadi va mehnatkashlapning moddiy fapovonlik dapajasini yanada oshipadi. Korxonalarning asosiy qiymat kursatkichlaridan biri tovar maxsulotdir.

Axolining oziq-ovqat maxsulotlariga bo`lgan talabini qondirish korxonalarning asosiy vazifalaridan biri xisoblanadi..Sanoat mahsulotlapi ishlab chiqapishning og’ishmay o`sishi milliy dapomad hajmini oshipadi, ishlab chiqapish o`sish sup’atlapining yuksalishi uchun qo`shimcha manbalapni yapatadi va mehnatkashlapning moddiy fapovonlik dapajasini yanada oshipadi. Mahsulot ishlab chiqapish va sotishda tahlilning asosiy vazifalapi quyidagilapdan ibopat:

- mahsulotni ishlab chiqapish va sotish bo`yicha belgilangan peja topshipiqlapning tigizligini tekshipish;

-kopxonalap mahsulot ishlab chiqapish pejasining bajapilishi va uzgapishining hajmi , tapkibi, nomenulatupasi, assotimenti, sifati bo`yicha va bip tekisda ishlab chiqapishga baho berish;

- o`tgan yilga nisbatan o`zgapishlapni va uning sabablapini aniqlash; - tuzilagn shaptnoma majbupiyati asosida mahsulotni etkazib bepish bo`yicha pejaning bajapilishiga baho bepish;
- mahsulotni ishlab chiqapish va uni sotishni amalga oshipish bo`yicha pezepvlapni aniqlash va uning tapkibi hamda sifatini yaxshilash kabilap.

Tovar mahsulot tahlili.

Kursatkichlar	Utgan y	Xisobot y		Rejaga nisbatan usishi %	Utgan y.ga nisbatan usishi
		reja	amal		

					%
Tovar maxsulot solishtirma baxoda (mln sum)	414,57	856,5	745	87,01	179,75
Tovar maxsulot : -rejada kabul kilingan baxolarda -xarakatdagi baxolarda	X X	805 X	702,5 712,2	87,30 X	X X

Jadvaldan kurinib turibdiki korxonada tovar maxsulot solishtirma baxolarda rejaga nisbatan13 % ga yoki 12,99 mln sumga kamaydi. Utgan yilga nisbatan esa 79,75 % ga eki 330,63 mln sumga kupaydi   Tovar maxsulot rejada kobul kilingan   baxolarda xam rejaga nibatan 12,7 %ga eki 102 mln sumga kamaydi.

Taxlil kilaetgan yillarda korxonada ishlab chikariletgan bir kator maxsulotlarning ulgurja baxosi kupaydi. Buning natijasida korxona kushimcha kushimcha 9,7 mln sumga tovar maxsulot oldi

" Buxoro-non" MCHJda maxsulot ishlab chikarish xajmining uzgarishiga bir kator omillar ta`sir kildi. Ularga kuyidagilar kiradi: korxonaning non   maxsulotlariga bulgan talabning oldingi yillarga nisbatan kupayganligi asosiy sabablardan biridir.

Mahsulot assortimenti – tiplar, turlar, navlar, razmerlar, markalar, artikullar va h.k. qarab ajratiladigan mahsulot tarki-bidir.

Bozor kon`yunkturasidan kelib chiqqan holda assortimentni yangi mahsulot turlari bilan doimo kengaytirib turish, korxonani raqobat ustunligini ifodalovchi ishonchli vosita hisoblanadi.

Assortiment shakllanishining tizimi quyidagilarni o`z ichi-ga oladi:

– iste`molchilarning joriy va istiqboldagi mahsulotga bo`l-gan talabini aniqlash;

– ishlab chiqarilayotgan mahsulotning raqobatbardoshlik da-rajasini baholash;

– mahsulotning bozordagi hayot tsiklini o`rganish, assorti-mentini yangilash, yangi istiqbolli mahsulot turlarini ishlab chiqarish;

– ma`naviy eskirgan va iqtisodiy samara bermaydigan mah-sulot turlari ishlab chiqarilishini to`xtatish.

Mahsulot assortimentini kompleks tahlil etishning bir ne-cha usullari mavjud. Ulardan amaliyotda keng tarqalgani – eng kichik usuli hisoblanadi.

Maxsulot assortimentining taxlili

Maxsulot turlari	tovar maxsulot xajmi ming sum			Assortiment buyicha reja baj xis.uchun
	reja	amal	usish darajasi	
a) Non maxsulotlari jami	594	556,9	93,8	556,9
shu jumladan kolipli nonlar	505	461,5	91,4	461,5
milliy nonlar	43,6	35,2	80,7	35,2
bulochka maxsulotlari	45,3	60,2	132,9	45,3
v) konditer maxsulotlari	8,6	6,3	73,3	6,3
b) makaron maxsulotlari	202,3	139,3	68,9	139,3
Jami	805	702,5	87,30	702,5

Jadvaldan kurinib turibdiki korxonada rejaning bajarilishi 87,33 % ni tashkil kildi Rejaga nisbatan 12,7 % ga kam maxsulot ishlab chikarilgan. Non maxsulotlaridan korxonada eng yukori kursatkich bulochka maxsulotlari buyicha tashkil qildi Ya`ni korxonada milliy nonlar bo`yicha rejaning bajarilishi 93,8 %ni tashkil qilgan bo`lsa bulochka maxsulotlari bo`yicha rejaning bajarilishi 132,9 %ni tashkil qildi. Korxonada boshqa maxsulotlar bo`yicha reja bajarilmadi. eng past ko`rsatkich makoron maxsulotlari

bo`yicha tao`kil etdi. Ya`ni ushbu mazsulotlar bo`yicha rejaning bajarilishi 68,3 ni tashkil qilyapti.

Ushbu taxlilda assortiment buyicha rejaningbajarilishini xisoblash lozim:

Korxonada assortiment buyicha rejaning bajarilishi 87,3 % ni tashkil kildi.

Demak korxona oldida turgan asosiy vazifalardan biri- ishlab chikarilaetgan maxsulotlarning assortimentini kengaytirish va ularning sifatini oshirish xisobiga maxsulot sotish xajmini kupaytirish bulib kolmokda.

Xozirgi, iktisodiyotni modernizatsiyalashtirish sharoitida korxonalar oldida turgan asosiy vazifalardan biri maxsulot sotish xajmini ko`paytirish.Sotish hajmining o`sish sur`atlapiga ko`pgina ko`psatkichlap ta`sip ko`psatadi. Bulapga mahsulot sifati, uni bip mapomda ishlab chiqapish va o`z vaqtida iste'molchilapga jo`natish, sotilmagan mahsulotlapning yil boshidagi va yil oxipidagi bo`lgan qoldig'i kabi omillap kipadi. Ishlab chiqapilgan va sotilgan mahsulotlapning bip-bipiga bog'liqligini tekshipish uchun tovap balansini tuzish kepak.Uni quyidagi fopmula bilan ifodalash mumkin:

T1+M=R+T2

bu epda: T1-sotilmagan mahsulotlapning yil boshidagi qoldig'i;

M-jopiy yilda ishlab chiqapilgan tovap mahsulotning hajmi;

R- jopiy yilda sotilgan mahsulotning mahsulot hajmi; T2- sotilmagan mahsulotning yil oxipidagi qoldig'i

Sotilgan maxsulot xajmining taxlili.

Kursatgichlar	2010 yil	2011 yil	farki
Ombordagi tayyor maxsulotning yil boshidagi koldigi mln sum.	2,11	1,2363	-0,87
YUklab yuborilgan puli tulanmagan tovar maxsulotning yi boshidagi koldigi ming.sum.	2,14	14,16	+12,02
Tovar maxsulot mln.sum	415,60	712,2	+296,60
Ombordagi tayyor maxsulotning yil	1,24	0,33	+0,91

boshidagi koldigi ming sum.			
YUklab yuborilgan puli tulanmagan tovar maxsulotning yi boshidagi koldigi ming.sum.	14,16	27,26	-13,10
Sotilgan maxsulot ming.sum.	406,20	699	+292,9

Jadvaldan kurinib turibdiki korxonada sotilgan maxsulot utgan yilga nisbatan 292,9 mln sumga yoki 72,1 % ga kupaydi

Uning uzgarishiga tovar maxsulot, yuklab yuborilgan puli tulanmagan tayyor maxsulotning yil boshidagi va yil oxiridagi koldiklari ta`sir kildi. Tovar iaxsulot 2011 yili 2010 yilga nisbatan 296,60 ming sumga kupaydi, Bu esa sotilgan maxsulotni 73, % ga kupaytirdi

YUklab yuborilgan ammo puli tulanmagan tayyor maxsulotlarning yil boshidagi koldigi 2011 yili 2010 yil nisbatan 11,15 mln .sumga kupaydi, bu esa uz navbatida sotilgan maxsulotni 3,%ga kupaytirdi

YUklab yuborilgan ammo puli tulanmagan tayyor maxsulotlarning yil oxiridagi i koldigi 2010 yil 2009 yi nisbatan 12,19 mln sumga.sumga kupaydi bu esa uz navbatida sotilgan maxsulotni 3,23 ~~% ga kamaytirli~~

SHunday kilib umumiy ta`sirni xisoblaymiz

+73+3 - 3,23 =+72,11 %

SHunday kilib sotilgan maxsulot utgan yilga nisbatan kamaydi va bu salbiy xolatdir va uning kamayishiga tovar maxsulotning kamayishi salbiy ta`sir kursatdi.

2.3.Maxsulot sifati va unga ta`sur kiluvchi omillar taxlili.

Maxsulot sifatini oshirish xozirgi vaktda xar bir sanoat korxonalari oldida turgan asosiy vazifalardan biri xisoblanadi. Maxsulot sifatini taxlil kilishda bir kator kursatkichlardan foydalaniladi.

Ular orasida maxsulot sifatiga umumiy baxo beruvchi kursatkichlardan biri ularning nav buyicha tuzilishidir

“Buxoro-non» MCHJ”ishlab chikarilyotgan maxsulot navlari

Maxsulot turlari va sifati	2009yil		2010 yil		2011 yil		2011 yil 2009 yilga nis farki %	2011 yil 2010 yilga nis farki %
	tonnak	sol. Vazn %	tonnak	sol. Vazn %	tonnak	sol. Vazn %		
Non maxsulotlari -jami	856	100	451,4	100	1043	100		
oliy navli	85	10	98	22	150	14	4	-7
birinchi navli	771	90	353	78	893	86	-4	7
makaron maxsulotlari -jami	120	100	169,6	100	79	100		
oliy navli	98,3	81,92	152	90	62,30	78,86	-3	-11
birinchi navli	21,7	18,08	17	10	16,70	21,14	3	11

Jadvaldan kurinib turibdiki korxonada oliy va birinchi navli non va makoron maxsulotlari ishlab chikariladi. Non maxsulotlari buyicha maxsulot sifatining oldingi yillarga nisbatan pasayganligini kuzatishimiz mumkin.Ya`ni, oliy navli non maxsulotlarining solishtirma vazni 2009 yilga nisbatann 4 punktga kupaygan bo`lsada, 2010 yilga nisbatan esa 7 punktga kamayganligini kurishimiz mumkin.Makaron maxsulotlari buyicha shunday xolatni kurishimiz mumkin. Ya`ni, oliy navli makoron maxsulotlarining solishtirma vazni 2009 yilga nisbatan 3 punktga kamaygan bo`lsa 2010 yilga nisbatan 11 punktga kamaydi.

Non sanoati korxonalarida maxsulot sifatiga baxo berishda ishlab chiqarish va ekspeditsiya chiqitlaring xajmi muxim ko`rsatkichlardan biri xisoblanadi.

Maxsulot chiqiti taxlili

kursichlar nomi	2009yil		2010 yil		atk2011 yil		2009 yil 2007 yilga nis farki %	2009 yil 2008 yilga nis farki %
	kg	umumiy maxsulot xajmidagi ulushi %	kg	umumiy maxsulot xajmidagi ulushi %	kg	umumiy maxsulot xajmidagi ulushi %		
Ishlab chikarish chikiti	1540,8	0,18	902,8	0,2	2398,9	0,23	0,05	0,03
Ekspeditsiya chikiti	1284	0,15	857,66	0,19	2086	0,2	0,05	0,01
Kaytarib keltioi	1712	0,2	857,66	0,19	2190,3	0,21	0,01	0,02

Jadvaldan kurinib turibdiki korxonada ishlab chikarish chikiti oldingi yillarga nisbatan kupayganligini kurishimiz mumkin. Ya`ni ishlab chikarish chikitining umumiy maxsulotdagi solishtirma vazni 2009 yilga nisbatan 0,05 2010 yilga nisbatan esa 0,03 %ga kupaydi.Xuddi shunday xolatni ekspeditsiya chikiti misolida xam kurishimiz mumkin.Korxonada maxsulot sifati pastligi tuvayli korxonaga kaytarib kelinyotgan maxsulotlarning xajmi xam oldingi yillarga nisbatan kupayganligini kurishimiz mumkin. Ya`ni kaytarib keltirilyotgan maxsulotlarning solishtirma vaznip 2011 yilda 2009 yilga nisbatan 0,01 va 2009 yilga nisbatan esa 0,02 punktga kupayganligini kurishimiz mumkin

Maxsulot sifatining uzgarishiga bir kator omillar ta`sir kiladi. Ularga kuyidagilar kiradi xom- ashyo sifati va asosiy fondlarning texnik xolati, maxsulot sifatini boshkarish

tizimi va xakozo. Non maxsulotlari ishlab chikaruvchi korxonalarlar da asosiy xom-ashyo un xisoblanadi chUni unnning sifati talablarga javlb bermasa undan sifatli nono va makoron maxsulotlari ishlab chikarish juda mushkil.

Biz taxlil qilayotgan korxona asosan un larni Buxoro-don" XJlan oladi. Quyidagi jadvalda korxonaga keltirilyotgan unning sifat ko`rsatkichlari berilgan.

2.4. "Buxoro-non" MCHJga keltirlyotgan unning sifat ko`rsatkichlar.

(norma va amalda %) **Jadval**

Maxsulotlar	Kuldorligi		Kleykovina mikdori		Namlik	
	norma	Amal	norma	Amal	norma	Ama
Oliy nav.	0,55	0,65	28	26,5	15	16,4
I- navli	0,75	0,81	30	27	15	16,9
11- navli	1,25	1,33	25	22	15	16,8

Jadvaldagi ma`lumotlardan ko`rinib turibdiki korxonada ishlab chiqarilyotgan unlar kuldorligi, kleykovina miqdori va namligi buyicha o`rnatilgan standartlardan farq kiladi. Ayniksa normaga nisbatan kleykovina mikdori buyicha katta farklarni kuzatish mumkin, Ya`ni oliy nav buyicha ushbu fark-1,5%, birinchi nav-3% va ikkincha nav-3% tashkil kilmokda. Bundan tashqari kupchilik xollarda un maxsulotlari uzlarining quyidagi ko`rsatkichlari Ya`ni hidi, rangi, mazasi, metal-magnit aralashmalarining mavjudligi buyicha o`rnatilgan normalarga javob bermagan.

Taxlil qilinayotgan 2009 yilda 8,5 % o`rnatilgan standartlarga javob bermagan bo`lsa, ushbu ko`rsatkich 2011 yilda 9,3 % ni tashkil qilayapti yoki 0,8 % ga kupayganligini aniklandi.

Maxsulot sifatiga ta`sr kiluvchi yana bir omil bu mavjud asosiy fondlarning ‘exnik xolatidir.

CHunki xozirgi vaqtda zamonaviy texnika va texnologiyalarsiz sifatli maxsulot ishlab chikarish va ularning assortimentini kengaytirish imkoniyatlari juda past

Quyidagi jadvalda ushbu korxonaning asosi yfondlarning texnik xolati vaularning eskirish darajasi kshrsatilgan.

Asosiy fondlarning texnik xolatining taxlili

Asosiy fondlar	yil boshida				yil oxirida			
	Balans kiymati	koldik kiymati	eskirish kiymati	Eskirish darajasi %	Balans kiymati	koldik kiymati	eskirish kiymati	Eskirish darajasi %
Sanoat ICH F	531500	225205	306295	57,6	716350	191380	524970	73,3
Ichdan tashkari AF	52750	9840	42910	81,3	63900	14980	48920	76,6
Jami.	584250	235045	349205	59,8	**780250**	206360	573890	73,6

Jadvaldan kurinib turibdiki korxonada asosiy fondlarning texnik xolatida salbiy uzgarishlar ruy berdi. Ya`ni jami asosiy fondlarning yil boshidagi eskirish darajasi 59,8% ni tashkil kilgan buldsa yil oxirida ushbu kursatkich 73,6 % ni tashkil kildi, ,Ya`ni 13,8%ga eskirdii. Ayniksa sanoat ishlab chikarish fondlarining eskirishi yil oxirida 73,3% tashkil kildi va bu yil boshiga nisbatan 15,7%ga ga eskirdi. Taxlil asosiy asosiy fondlarning texnik xolati yomonlashganidan dalolat beradi.

2.5 Maxsluot tannarxi taxlili.

Mahsulot tannapxini tahlil qilishning vazifalapi quyidagilapdan ibopat: mahsulot ishlab chiqapish va uni sotish bilan bog’liq bo`lgan haqikiy xapajatlapniing o`zgapishiga ta’sip etuvchi omillapni aniqlash, matepial va mehnat pesupslapidan to`g’pi foydalanish ustidan nazopat olib bopish, mahsulot aypim tuplapining haqikiy tannapxini peja tannapxi bilan solishtipish va fapqlapni belgilash, ulapning sabablapi va tannapxni apzonlashtipishning pezepvlapini aniqlash.

Mahsulot tannarxini tahlil qilish jami tovar mahsulotning to`la tannarxi bo`yicha rejaning bajarilishiga umumiy baho berishdan boshlanadrishdan boshlanad ikki turkumga bo`linadi: taqqoslanadigan va taqqoslanmaydigan mahsulot.Taqqoslanadigan mahsulot

deganda shu yil va undan oldingi yillarda seriyali va ommaviy tartibda ishlab chiqariladigan mahsulotning barcha turlari tushiniladi. Taqqoslanmaydigan mahsulot joriy yildan boshlab ishlab chiqarilgan mahsulotdir.

Bip so`mlik tovap mahsulotga ketgan xapajat - ishlab chiqapish samapadopligi ko`psatkichlapidan bipidip. Bu ko`psatkich foyda bilan to`la tannapx o`ptasidagi bog'liqlikni yaqqol ko`psatadi. Bir so`mlik tovar mahsulot xarajatlari quyidagi formula bilan hisoblanadi.

$$\text{1 so`mlik tovar mahsulot xarajatlari} = \frac{TT}{TM}$$

bu erda: TT- to`la tannarx,

TM- tovar mahsulot.

Bir sumlik tovar maxsulot xarajatlarning taxlili

Kursatkichlar	Utgan yil	Reja buyicha	Joriy yilda xakikatda		
			Reja tannarxi, reja baxosi	Xaqiqiy tannarx xaqiqiy. baxo	Xaqiqiy tannarx reja baxosi
Jami tovar maxsulotning tula tannarxi mln sum	337,2	686,9	652,3	590,08	592
Tovar maxsulot ul gurja baxoda ming sum	415,6	856,5	805	712,2	702,5
Bir sumlik tovar maxsulot xarajatlari	81,14	80,20	81,06	82,85	82,10

Jadvaldan kurinib turibdiki korxonada 1 sumlik tovar maxsulot xarajatlarini utgan yilga nisbatan 0,94 tiyinga kamaytirish rejalashtirilgan edi. Xakikatda esa 1 sumlik tovar maxsulot xarajatlar utgan yilga nisbatan 1,72_tiyinga kupaydi. Joriy yilda 1 sumlik tovar maxsulot xarajatlari rejaga nisbatan 2,651 tiyinga kupaydi. Bu erda bir sumlik tovar maxsulot xarajatlarining kupayishiga kuyidagi omillar ta`sir kildi.

1. MAxsulot assortimenti va tuzilishining uzgarishi:

81,06 - 80,02=+0,86 tiyin

Demak, Maxsulot assortimenti va tuzilishining uzgarishi natijasida 1 sumlik tovar maxsulot xarajatlari rejaga nisbatan _0,86 tiyinga oshirdi

2.Ayrim maxsulotlar tannarxi darajasining uzgarishi

82,1- 81,06=1,04 tiyin

Demak, ayrim maxsulotlar tannarxi darajasining uzgarishi xisobiga 1 sumlik TM xarajatlari 1,04 tiyinga kupaydi,

3. Tayyor maxsulot va xom-ashyo , materiallar baxolarining uzgarishining ta`siri:

82,85- 82,1=+0,75 tiyin

Demak, ulgurja baxolarning uzgarishi 1 sumlik tovar maxsulot xarajatlari _ 0,75___ tiyinga kupaytirdi.

1 sumlik Tovar maxsulot xarajatlariga ta`sir kilgan omillar

omillar nomi	ta`siri
1. MAxsulot assortimenti va tuzilishining uzgarishi:	+0,86
2.Ayrim maxsulotlar tannarxi darajasining uzgarishi	+1,04
3. Tayyor maxsulot va xom-ashyo , materiallar baxolarining uzgarishining ta`siri:	+0,8
jami:	+2,65

Mahsulot ishlab chiqarish va sotish xarajatlari 4 guruh xarajatlardan tashkil topgan:

-Mahsulotni ishlab chiqarish tannarxi,

-Davr xarajatlari,

-Moliyaviy faoliyat bo`yicha xarajatlar,

-Favqulotda xarajatlar.

Mahsulot ishlab chiqarish tannarxi o`z navbatida quyidagi elementlardan tashkil topgan: moddiy xarajatlar, mehnatga haq to`lash xarajatlari, ijtimoiy sugurtaga ajratma, asosiy fondlar va nomoddiy aktivlarning amortizatsiyasi, boshqa xarajatlar.

Oziq-ovqat sanoati korxonalarida mahsulot tannarxining asosiy (80-90%) qismini moddiy xarajatlar tashkil qiladi. SHuning uchun ushbu xarajatlarni chuqur tahlil qilish muhim ahamiyatga ega.

:Jadvaldan kurinib turibdiki, korxonada maxsulot ishlab chikarish va sotish xarajatlari 2010 yili 2009 yilga nisbatan 90494 ming sumga kamaydi. Uning kamayishi birinchi navbatda maxsulot ishlab chikarish tannarxi kamayishi xisobiga ruy berdi. Jadvaldan kurinib turibdiki maxsulot ishlab tannarxi utgan yilga nisbatan 78098 ming sumga va uning solishtirma vazni 4,5 punktga kamaydi. Taxlil kilaetgan yillarda birinchi navbatda moddiy xarajatlardan samarali foydalanganini kurishimiz mumkin, Jadvaldan kurinib turibdiki korxonada moddiy xarajatlarning solishtirma vazni utgan yilga nisbatan 10,1 % ga kamaydi. Maxsulot ishlab chikarish tannarxi tarkida fakat ish xaki xarajatlarining utgan yillarga nis’atan kupayganligi kurishimiz mumkin, ushbu xarajatlarning solishtirma vazni utgan yilga nisbaptan 3,1 punktga kupaydi Boshka xarajatlardan utgan yilga nisbatan sezilarli darajada o`zgarmadi.

Davr xarajatlari xam utgan yilga nisbatan kamayganligini kurishimiz mumkin, Ayniksa korxonada sotish xarajatlardan tejamli foydalanildi Jadvaldan kurinib turibdiki ushbu xarajatlar Utgan yilga nisbatan 11970 ming sumga kamaygan bulsada ularning solishtirma vazni 3,6 punktga kamaydi.Buning asosiy sababi korxonada maxsulot ishlab chikarish va sotish xajmining o`tgan yillarga nisbatan kamayishidir

Maxsulot ishlab chikarish va sotish xarajatlari taxlili

Xarajatlar nomi	Utgan yil		Joriy yil		Farki	
	Mln sum	Sol vazn %	Mln sum	Sol vazn %	Mln sum	Sol vazn %
1,Tovar maxsulot Xar baxo!da M,s,	415,6		712,2		296,6	
2.Maxsulot ishlab chikarish va sotish xarajatlari ming sum,	337,2	100	590,08	100	252,88	0
2, Maxsulot ishlab chikarish tannarxi- jami:	311,6	92,41	554,8	94,02	243,1 8	1,6
shu jumladan moddiy xarajatlar	205,3	60,88	415,3	70,38	210,00	9,5
Mexnatga xak tulash	77,9	23,11	95,8	16,23	17,82	-6,9

:xarajatlari						
ijtimoiy sugurtaga ajratma	19,5	5,78	23,9	4,06	4,46	-1,7
Asosiy fond va moddiy aktivlar amortizatsiyasi	6,2	1,85	8,5	1,44	2,26	-0,4
Ishlab chikarish jaraeni bilan boglik boshka xarajatlar	2,6	0,78	11,3	1,91	8,64	1,1
2.2 Davr xarajatlari Jami	25,6	7,59	35,3	5,98	9,70	-1,6
shu jumladan: sotish xarajatlari	3,5	1,04	4,6	0,78	1,10	-0,3
Ma`muriy xarajatlar	22,1	7,09	30,7	5,20	8,60	-1,9
2.3.Moliyaviy faoliyat buyicha xarajatlar						
2,4, Favkulotda zararlar						

Jadvaldan kurinib turibdiki, korxonada maxsulot ishlab chikarish va sotish xarajatlari 2011 yili 2010 yilga nisbatan 252,88 mln sumga kupaydi. Uning kupayishi birinchi navbatda maxsulot ishlab chikarish tannarxi kupayishi xisobiga ruy berdi. Jadvaldan kurinib turibdiki korxonada maxsulot ishlab chikarish tannarxi utgan yilga nisbatan 243,18 mln sumga kupaydi. Taxlil kilaetgan yillarda birinchi navbatda moddiy xarajatlardan samarali foydalanilmagini kurishimiz mumkin, Jadvaldan kurinib turibdiki korxonada moddiy xarajatlarning solishtirma vazni utgan yilga nisbatan 9,5% ga kupaydi Moddiy xarajatlardan tashkari korxonada boshka xarajatlardan samarali foydalanilgan Bu erda moddiy xarajatlarning kupayishiga korxonada maxsulot ishlab chikarish xajmining kupayishi bilan bogliki CHunki ushbu xarajatlar shartli uzgaruvchan xarajatlardir.

Taxlil kilaetgan yillarda davr xarajatlari va ularning solishtirma vazni sezilarli darajada kupaymadi, Ya`ni, davr xarajatlari 2011 yili 2010 yilga nisbatan 9,7 mln sumga kupaydi ularning solishtirma vazni esa 1,6% ga kamaydi Moliyaviy faoliyat buyicha xarajatlar kilinmadi,

2.5.»Buxoro-non» XJ da maxsulot sifatini boshkarishni takomillashtirishninsh asosiy yo`llari

Maxsulot sifatini oshirish biz taxlil kilayotgan korxonada asosiy vazifalardan biri xisoblanadi.

Korxonada maxsulot sifatini oshiruvchi asosiy omillardan biri -bu kullaniladigan xom ashyoning sifatini oshirishdir. «Buxoro**-non» MCHJda** kullaniladigan xom ashyoning sifatini oshiruvchi ko`rsatkich bu un sifatidir. Non, makoron maxsulotlarining sifatini oshirish uchun sifatli un kerak.Unning sifatini oshirish esa bugdoyning sifatiga va boshka bir kator omillarga boglik.

Korxonada ishlab chikarilayotgan non, maxsulotlarining sifati, boshka kichik korxona va tadbirkorlar tomonidan tayyorlanayotgan maxsulotlar sifatiga nisbatan past.. Demak, korxona oldida turgan asosiy vazifalardan biri bu - maxsulot sifatini

Maxsulot sifatini oshirish asosiy yullaridan biri- bu maxalliy xom ashyodan samarali foydalanishdir. Masalan makaron maxsulotlari ishlab chikarishda oshkovok sharbatidan foydalanish 10 %ga yakin unni tejab kolishi bilan bir katorda maxsulotning sifatini oshiradi.

YOki kandolat maxsulotlarini ishlab chikarishda uzimizda etishtiriladigan gilos, urik, anor, shaftoli kabi mevalardan foydalanish maxsulotlarga sarflanadigan shakar mikdorini kamaytirish Bilan bir katorda maxsulot sifatini oshiradi.

Maxsulot sifatini oshirish, ishlab chikarishga yangi texnika va texnologiyalarni joriy kilishni talab kiladi. Korxonaning moliyaviy imkoniyatlar past ekanligi tufayli oxirgi yillarda korxona YAngi mashina va texnologiyalar sotib olishga unchalik e`tibor bermayapti.

SHuning uchun korxonada maxsulot sifatini oshirish orkali maxsulot sotish xajmini kupaytirish uchun albatta ishlab chikarishga YAngi texnika va texnologiyalarni joriy kilish lozim.

Maxsulot sifatini oshirish ishlovchilarni sifat uchun moddiy ragbatlantirishni rivojlantirish lozim. Xozirgi vaktda korxonada ishlovchilarni mukofotlashda fakat mikdor kursatkichlar xisobga olinada . Bizning fikrimizcha maxsulot sifatini oshirish uchun asosiy kursatkichlardan biri maxsulot sifati bulishi lozim. Xozirgi vaqda korxonalarga zamonaviy rivojlangan mamlakatlarda ishlab chiqarilgan texnikalar shrnatilyapti. Ushbu mashinalardan samarali foydalanish va ularning uzliksiz ishlashini ta`minlash uchun xodimlarning malakasini xorijiy mamlakatlarda oshirishni tashkil etish lozim.

Ma`lumki, jaxon talablariga javob beradigan maxsulotlarini ishlab chikarish korxonaga ISO-9000 xalkaro standartlarni joriy kilishni talab kiladi. SHuning uchun korxonada maxsulot sifatini oshirish uchun ISO-9000 xalkaro standartlarni joriy kilish xozirgi kundagi eng asosiy vazifalardan biri xisoblanadi.

Korxonada ishlab chiєariladigan maxsulotlarnig sotilishini ta`minlash uchun marketing xizmatlarini rivojlantirish kerak. «Buxoro-**-non» MCHJda** boshєaruv tizimini takomillashtirish va buning uchun esa boshєaruv jarayonida ilgor texnologiyalardan foydalanilsa maksadga muvofik bo`lardi.

SHunday kilib biz, «Buxoro**-non» MCHJda** mavjud maxsulot sifatini oshirishning asosiy yullarini kurib chikdik.;Ularga quyidagilar kiradi

- ishlab chiqarishga zamonaviy texnika va texnologiyalar joriy qilish;
- Maxsulot ishlab chiqarishda maxalliy xom-ashyodan foydalanish;
- maxsulot sifatini uchun rag’batlantirshni takomillashtirish,
- Ishlovchilarning malakasini doimo oshirb borish,
- Xalqaro standartlarga o`tish bo`yicha ishlarni tashkil etish;

Marketing xizmatini tashkil etish va uning faoliyatinikuchaytirish

III. Pedagogika qismi.

3.1. Maxsus fanlarni ukitish asoslari.

Maxsus fanlarni ukitish metodikasi - bu ukitish faoliyatini tashkil etishning u yoki bu usullaridan foydalanish koidalari tizimidir. Ukitish metodikasini urganishdan maksa d- ukitish jarayonini tashkil etish, boshkarish va nazorat kilish uchun kerakli kasbiy bilimlar,istidod va maxoratlarni egallashdir.

Maxsus fanlarni ukitish metodikasining asosiy vazifalariga kuyidagilar kiradi:

1.fanni ukitishning maksadi va vazifalarini aniklash.

2,Fanni ukitishning ketmaketligini aniklashdir,

3. Ukitilayotgan fanning mazmunini aniklash.

4..Ukitishning shakli, metodlari va vositalarni aniklash.

5. Ukuv materiallarni uzlashtirishni ta`minlash maksadida ukuvchilarning faoliyatini tashkil etish.

Maxsus fanlarni ukish uchun kuyidagi pfanlarni uzlashtirish lozim.

- yosh fiziologiyasi va gigienasi,
-psixologiya,
-maxsus fanlar,
-ishlab chikarish ukitishi,

Ukuv fanini ukitish metodikasi- bu berilgan ukuv fanini ukitishni, tarbiyaviy maksadlarga, ta`lim vazifalari va ukuvchilarning yoshining xususiyalariga mos xolda tashkil etish shakllari, metodlari, mazmuni va vazifalari tugrisida Fan

Ma`lumki, uzbekiston respublikasida akademik litsey va kasb!xunar kollejlar asosida urta ma`lumot olish majburiy bulib, uzliksiz ta`lim tizimining aloxida boskichini tashkil kiladi.

Akademik litseylarda davlat ta`lim standarti asosida bilan bir katorda ukuvchilarning kizikishini a imkoniyatlarini xisobga olgan xolda ularning intensiv intellektual rivojlanishini, chukurlashtirilgan, differentsiyalashgan, kasbiy yunaltirilgan urta ma`lumot beradi. Akademik litseylarda ukuvchilar uzlari tanlagan yunalish buyicha bilimlarini oshirish, anik oliy ukuv yurtida ukishni davom ettirish maksadida kasbiy bilimlarni shakllantirish imkoniyatlariga egajirlar.

Kasb-xunar kolejlari davlat ta`lim standarti asosida ukuvchilarga maxsus va uasbiy ma`lumot beradi. Kolledj va akademik litsey bitiruvchilvrigta`limning keyingi boskichlarida ukush xukukini eki kasbiy mexnat faoliyati bilan shugullanishga xukuk beradigan davlat namunasidagi diplomlar beriladi

Bu tahlil mashg'ulotlarni olib borish uchun zarur bo`lgan sharoitlarni tashkil etish va yaratish borasidagi muhim ma`lumotlarni o`z ichiga oladi.

Bu shart-sharoitlar tahlili quyidagi tahlillardan iborat:

- huquqiy shart-sharoitlar;
- texnik shart-sharoitlar;
- tashkiliy shart-sharoitlar.

- **Huquqiy shart-sharoitlar**ga kasbiy yo`nalish o`quv rejasi, fan dasturi, kalendar' reja, baholash mezonlari va guruh jurnali kiradi.

***Fanning o`quv dasturi*** davlat hujjati bo`lib, fandagi nazariy va amaliy mashg'ulotlarning mazmuni, majburiy hajmi, ketma-ketligi va har bir mavzu bo`yicha ajratilgan soatlarni aniqlaydi. O`quv dasturlar namunaviy va ishchi dasturlarga bo`linadi.

Namunaviy ish dasturi O`zbekiston Respublikasi Oliy va O`rta maxsus ta`lim Vazirligi tomonidan tasdiqlanadi. Namunaviy ish dasturi asosida har bir o`quv yurtida ishchi o`quv dasturlari tayyorlanadi, u o`quv yurtining o`quv ishlari bo`yicha o`rinbosari tomonidan tasdiqlanadi.

***O`quv rejasi*** – bu davlat hujjati bo`lib, o`quv yurtidagi o`quv va tarbiyaviy jarayonining mazmuni, hajmi turlari ketma-ketligi va muddatlarini ko`rsatadi.

Kalendar reja – fan bo`yicha o`tiladigan mavzularni rejalashtirish hamda o`tilganligini tasdiqlovchi hujjat.

Baxolash mezonida o`zlashtirish ko`rsatkichlari a`lo, yaxshi, qoniqarli va qoniqarsiz baholar qanday holatlarda qo`yilishi va joriy, oraliq, yakuniy nazoratlarda qanday ballar qo`yilishi kerakligi ko`rsatiladi.

Jurnal talabalar to`g'risida ma`lumot beradi va joriy, oraliq, yakuniy nazorat baholari qo`yiladi, o`tilgan dars sanasi belgilanadi.

- **Texnik shart-sharoitlar**ga texnik moslamalar, o`qitish va o`rganish vositalari, ularning yaroqliligi tushuniladi.

fanini o`tkazish uchun doska, ishga yaroqli videoproektor, komp'yuter mavjud, auditoriya elektr toki bilan ta`minlangan, havo bosimi normal holatda.

- **Tashkiliy shart sharoitlar** deganda fan bo`yicha bilim va malaka, ko`nikmalarni egalash uchun dars o`tiladigan sinf xonasining tayyorligi tushuniladi.

Tarmok iktisodi fanidan ma`ruza o`tiladigan auditoriya toza va yorug', normal havo haroratida, stol va stullar etarli bulishi kerak.

-Nazariy dars belgilangan reja, dars jadvali va belgilangan auditoriya va o`quv korpusida o`tkaziladi.

-tashkiliy hujjatlardan kalendar' reja, dars jadvali tasdiqlangan.

3.2. **Nazariy mashg'ulotlarni o`tkazish.**

O`QUV MASHG'ULOTNING NAMUNAVIY MODELI.

Mavzu : ASK korxonalarida maxsulot sifatini oshirish yullari.

Mavzu nomeri: 8

Ta`lim shakli – ma`ruza.

O`qish vaqti: 4 soat	25 ta talaba
O`quv mashg'ulotining shakli	Ma`ruza (guruhlarda savollarga javob, ma`ruza o`qish, tarqatma materiallar bilan ishlash va test topshiriqlarin bajarish)
Ma`ruza rejasi	**1."Maxsulot sifati" kategoriyasining iktisodiy moxiyati va uning asosiy kursatkichlari.** 2.***Xalkaro standartlar normalari asosida ISO 9000 sifat tizimi***. 3.Maxsulot sifatini oshirish yullari.
O`quv maqsadi	Maxsulotsifatining iktisodiy moxiyati va unga ta`sir kiluvchi omillarni urganish.
O`quv faoliyati	**Maxsulot sifati va uni oshirish tugrisidag bilimlarga ega**

	bulish.
Pedagogik masalalar: **1.Maxsulot sifatining iktisodiy moxiyatini tushuntirish.** **2 *ISO 9000 sifat tizimi moxiyatini tushuntirish*** **3. Maxsulot sifatiga ta`sir kiluvchi omillarni tushuntirish.** **4.Maxsulot sifatini oshirish yullarini buyicha tushunchalar berish.**	**O`quv faoliyati natijalari (talaba faoliyati)** 1. Maxsulot sifati kategoriyasining moxiyatini o`rganadi. 2. Xalkaro ***ISO-9000 sifat tizimi moxiyatini*** bilib oladi. 3. **Maxsulot sifatiga ta`sir kiluvchi omillarni urganadi.** 4. **Maxsulot sifatini oshirish yullarini urganadi**
Ta`lim metodlari	Akliy xujum
Ta`lim shakllari	Guruxlarda ishlash. Sababli dars koldirgan talabalar bilan individual ishlash.
Ta`lim vositalari	Darsliklar,ma`ruza matni, slaydlar, tarqatma materiallar, videoproektor, komp’yuter.
Ta`lim sharoitlari	Nazariy darsni utish uchun sinf xonasi 25 kishiga mo`ljallangan, stol va stullar etarli bo`lishi shart. Auditoriyada doska, elektr toki bo`lishi zarur. Auditoriya toza, yorug’, yozda salqin, qishda issiq bo`lishi kerak. Aks holda mashg’ulotni ko`ngildagidek o`tkazib bo`lmaydi. Didaktik vositalarni qo`llash uchun barcha sharoitlar yaratilishi kerak.

Baholash	

O`quv mashg'ulotining texnologik xaritasi

O`quv mvshg'ulotini amalga oshirish bosqichlari va vaqti	**Faoliyat mazmuni**	
	O`qituvchi	**Ukuvchilar**
Tashkiliy kism **(5 dakika)**	**Salomlashish, ukuv xonasini kuzdan kechirish, davomatni tekshirish**	O`tgan darsda uyda bajariladigan topshiriqlarga tayyorlanib, mavzu bo`yicha yangiliklar to`plab o`quv xonasiga kechikmasdan kelish
Uy vazifalarini surash va utilgan mavzu buyicha ukuvchilar bilimini tekshirish. **(20 Dakika)**	Utilgan mavzuni (Ozik –ovkat sanoatida investitsion jarayon) og'zaki savol-javoblar bilan takrorlash: 1.Venchur kapital deganda nimani tushunasiz? 2. Sarmoyalar samaradorligi kanday aniklanadi? 3. Xozirgi vaktda kreditlar tizimi tugrisida nimalar deya olasiz? 4.Investitsiya manbai deganda nimani tushunasiz?	Uyga berilgan vazifalarni kursatadilar va berilgan savollarga javob beradilar

	1.2. Baxolash mezoni ilova kilinadi (ilova 1)	
YAngi mavzuni e`lon kili shva tushuntirish (40 dakika)	2.1 YAngi mavzu yuzasidan bilimlarni faollashtirish: -Muammoli savollar beradi: Siz amaliyotda bo`lgan korxonangizda maxsulot sifatini taxlil kildingizmi? 2.2. Mavzu bo`yicha bilimlarni shakllantirish jarayonni tashkil etish; -muhokama uchun savollar berish: 1.Maxsulot sifati deb nimaga aytiladi? 2.Maxsulot sifatiga kanday omillar ta`sir kiladi? 3. Xalkaro ISO-9000 sifat tizimi nimalardan iborat? Mashg’ulot rejasi bo`yicha ma`ruza o`qiladi.Ma`ruza slaydlar orqali tushuntiriladi. -talabalarning bilim . ko`nikma va	2.1. savollarga javob beradilar 2.2. YOzib oladilar , muhokamada faol ishtirok etadilar Individual va guruhlarda ishlaydilar Topshiriq natijalari bo`yicha taqdimot o`tkazadilar O`zaro baholashlarni o`tkazadilar

	malakalarini egallash bo`yicha ma`ruza oxirida test topshiriqlarini tarqatish -talabalarning o`rganish faoliyatini boshqarish,topshiriqni bajarish boshlanishini va tugallanishini e`lon qilish, -oraliq nazorat o`tkazish natijalarni tahlil qilish	
YAngi mavzuni mustaxkamlash (10) dakika	Utilan mavzu buyicha kolgan rejalarni uzlashtirib, masala echish uchun formulalarni yodlab kelish. Korxonaning asosiy fondlarini taxlil kilish.	Tinglaydilar. Topshiriklarni yozib oladilar
Xulosa (5 dakika)	Darsga faol va passiv katnashgan ukuvchilar xarakati xisobga olinib baxo yoki ballar e`lon kilinadi.	
Uyga vazifa (5 dakika)	Topshiriklarni bajarish yullari tushintiridib beriladi	Ukuvchilar uyga vazifani yozib oladilar.

O`quv mashg'ulotini "Aqliy hujum" usulini qo`llab o`tishning ishlab chiqish qoidalari:

-O`zaro baholash va tanqidga o`rin yo`q;

-Taklif etilayotgan g'oyalar fantastik va g'aroyib bo`lsa ham ularni baholashdan saqlaning . hamaning fikr bildirishiga ruxsat etiladi;

-Tanqid qilmang , barcha bildiruvchi fikrlar teng qimmatli;

-So`zga chiqqan kishining gapini bo`lmang!

-E`tirozlardan saqlaning!

-Qancha ko`p fikr aytilsa, shuncha yaxshi yangi va qimmatli fikr paydo bo`lishi ehtimoli ko`proq.

-Fikrlar takrorlansa, xafa bo`lmang va uyaltirmang!

-Tasavvur qilishga ruxsat bering!

NAZARIY BILIM VA AMALIY KO`NIKMALARNI BAHOLASH.

Baholash va uning ahamiyati. Fanni o`qitishda talabalar xulqini , bilimi va ko`nikmalarini baholash muhim ahamiyatga ega.

Baxolash «Akkdemik litseylar, kasb*-*xunar kollejlari ukuvchilarining bilim saviyasi, kunikma va malakalarining nazorat kilishning reyting tizimi tugrisidagi muvakkat nizom» asosida amalga oshiriladi. (UMKXT markazining 17 avgust 192-sonli buyrugi)

Ushbu nizomga asosan ukitish saviyasi va uzlashtirish darajasi davlat ta`lim standartlariga muvofikligini ta`minlash uchun kuyidagi nazorat tadbirlari utkazish nazarda tutiladi.

- Joriy nazorat (JN) –ogzaki churovlar, kollokviumlar, semenarlar, yozma ishlar laborotoriya ishlari, uy vazifalari, test vash u kabi surov shakllari orkali amalga oshiriladi,
- Oralik nazorat (ON) – fanning ma`lum bir kismi, buklimi yakunlangandan sung utkaziladi, oralik nazoratni utkazish tartibi va shakli ta`lim muassasining tegishli kafedralari tomonidan belgilanadi.
- YAkuniy nazorat (YAN)- semestr tamom bulgandan keyin amalga oshiriladi

«5» ballik baxolash usulini kullaganda xar bir nazorat turi («5», «4», «3», «2» usulida butun sonlar yordamida baxolanadi.

Muayyan Fan buyicha ukuvchining semestr mobaynida tuplashi mumkin bulgan umumiy bali (Rsemestr) maksimum 5 balni tashkil kilib kuyidagicha xisoblanadi.

$$Rsemestr = \frac{JN+ON+YAN}{3}$$

Agar Fan buyicha oralik nazorat utkazilmasa,

$$Rsemestr = \frac{JN+YAN}{2}$$

Muayyan Fan yoki ukuv amaliyoti buyicha yillik umumiy ball sifatida semestrlarda tuplangan ballarining urtachasi olinadi.

$$Ryillik = \frac{R1\text{-}semestr + R2\text{-}semestr}{2}$$

Davlat imtixoni (attestatsiya)Lar, ixtisoslik malaka ishlari xam kurs loyixalari xam 5 ballik turi («5», «4», «3», «2») usulda baxolanadi.

3.2 Mavzu buyicha test savollari va masalalar.

.1. Maxsulot sifatini aniklovchi asosiy texnik xujjat kanday nomlanadi?

A) Norma.

V) Standart.

S) Normativ..

D) Retsept.

2.__________________ -bu maxsulot xususiyatlarining yigindisi bulib is`temolchilar talabini kondirish darajasini kursatadi..

A) tovar maxsulot.

V) Maxsulot narxi.

S) maxsulot tannarxi

D) Maxsulot sifati.

3. Maxsulot sifatiga baxo berishda kuyidagi kursatkichlardan foydalaniladi. (notugrisini belgilang).

A) maxsulot navi.

V) Oliy Navli maxsulotning solishtirma vazni

S) reklamatsiya soni

D) reklamalar soni

4. Maxsulotsifatini oshirishga kuyidagi omilar ta`sir kiladi..

A) Ishlab chikarishga yangi texnika va texnologiyalar joriy kilish

V) Xodimlarning malakasini oshirish

S) Maxsulot sifatini boshkarishni takomillashtirish

D) A),B), V) javoblar tugri

13.5.Maxsulot sifati is`temol belgilari buyicha kuidagi kursatkichlarga bulinali. (notugrisini belgilang)

A) Ijtimoiy maksadi

V) Funktsional

S) estetik

D) xavfsizlik

Amaliy mashgulotlarni utkazish buyicha masalalar

Masala 1.

.Kuyidagi ma`lumotlar Ya`ni navlik koeffitsenti asosida maxsulot sifatiga baxo bering

Maxsulot lar navi	Utgan yil		Xisobot yil		Utgan yilga nisbatan farki %
	Mikdori tonna	Solishtirma Vazni %	Midori Tonna	Solishtirma vazni	
Birinchi Navli maxsulot	7533		8133		
Ikkinchi navli un	2059		3267		
Jami:					-

Masala 2..

.Kuyidagi ma`lumotlar asosida maxsulot sifatigi baxo bering, sifat uzgarishining tovar maxsulot xajmiga ta`sirini aniklang.

Maxsulot navi	Ulgurja Baxosi m.s	Utgan yil		Xisobot yil		Farki Ming.s.
		tonna	Ming s.	tonna	Ming s.	
1. Oliy navli maxsulot	150	600		710		
2. 1-navli max.	120	400		420		
3. 2-navli max	90	80		100		
Jami:						

Masala 3.

Korxonada invnstitsiya jalb kilinib maxsulot sifati oshirildi va buning natijasida kushimcha 250 mln foyda olindi. Korxona bir yilda 150000 tonna maxsulot ishlab chikariladi. 1 tonna maxsulotga tugri keladigan kapital xarajatlar 10000 sum, iktisodiy samaradorlikning normativ koeffitsienti 0,16 teng. Maxsulot sifati oshi xisobiga olingan iktisodiy samarani xisoblang.

IV-bob. ekologiya va hayot faoliyati xavfsizligi.

4.1. **Ishlab chiqarish binolarini yoritish**

Bitiruv malakaviy ishini bajarish jarayonida korxonada mehnat faoliyatini olib boruvchi ishchi va xizmatchilarni hayot faoliyati xavfsizligini ta`minlash maqsadida: O`zbekiston Respublikasi konstituttsiyasi, O`zbekiston Respublikasining “Mehnatni muhofaza qilish to`g’risida” gi qonuni , O`zbekiston Respublikasi “Mehnat kodeksi”, aholini va hududlarni tabiiy va texnogen tusdagi favqulotda vaziyatlardan muhofaza qilish hamda oliy majlis qabul qilgan qonun, qaror va ko`rsatmalarga rioya qilgan holda loyihalash ishlari amalga oshirilgan.

Korxonada ishlovchi shaxslarning mehnat sharoitlarini yaxshilash, baxtsiz hodisa, kasb kasalliklarini oldini olishda O`zbekiston Respublikasining 1993 yil 6 mayda qabul qilgan “Xodimlarning mehnatini muhofaza qilish bo`yicha o`qitish, ularga yo`l-yo`riq berish to`g’risida” gi qonunda ko`rsatilishicha “Korxonalar”barcha xizmatlari shu jumladan rahbarlar o`z kasblari va ish turlari bo`yicha davlat nazorat idoralari belgilangan tartib va muddatlarda o`qishlari yo`l – yo`riq bilimlarini tekshiruvdan o`tkazishlari va qayta attesstatsiyadan o`tishlari shart ekanligi, hamda ish beruvchi ishga o`tkazilayotganlar uchun ishlarni bajarishning xavfsiz usullariga o`rgatishni tashkil etishlari, mehnatni muhofaza qilish va baxtsiz hodisalarda jabrlanganlarga yordam ko`rsatish bo`yicha yo`l – yo`riq berishlari shart” ekanligi bitiruv malakaviy ishda o`z aksini topgan.

Ishlab chiqarish sanatoriyasi.

“qurilish me`yorlari va qoidalari”ga ko`ra loyihalangan korxona sanitariya muhofaza chegarasiga ko`ra V – sinifga kiradi va yashaydigan maskanlardan kamida 50 metr uzoq masofada joylashtirish rejalashtirishgan.

Korxona hududida ikkita kirish – chiqish yo`llari,avtomobillar harakatlanishi uchun mo`ljallangan yilning kengligi 3,8 m piyodalar harakatlanishi uchun yo`llarning kengligi 1 metr, engil mashinalar harakatlanishi uchun binoning butun uzunligigacha borish uchun yo`l loyixalangan bo`lib, uni kengligi 3,8 metrni tashkil etadi.

Muxandislik inshootlarini o`tkazish yo`l va yo`laklarni qurish va inshootlar orasiga qo`yiladigan masofalar bino va inshootlarning yong’inga jidamliligi hisobga olgan holda loyixalanib quyidagicha qabul qilindi.

Bino va inshootlarning o`tga chidamliyligi darajasi II bo`lib bino va inshootlar oralig’idagi masofa G va D ishlab chiqarish toifalar kirganligi sababli bino va inshootlar uchun masofa chegiralanmaydi.

Ishlab chiqarishdagi zararli omillar va ulardan ishlovchilarni himoyalash tadbirlar loyixalanayotgan korxonada ishlab chiqarish jarayonida har xil zararli gaz va bug’lar issiq va konditer tsexlaridan ajralib chiqadigan ortiqcha issiqlik, (suv bug’lari) mahsulotni pishiriq jarayonida ajralib chiqadigan suv bug’lar konditer tsexlaridan ajralib chiqadigan un changlari, mahsulotlarni qovurlash yonida ajralib chiqadigan gazlar, gaz yonilg’ining yonishidan hosil bo`ladigan uglerod II – oksidi, uskana va jihozlarni ishlashidan hosil bo`ladigan shovqin va titrash kabi zararli omillar yuzaga keladi.

Bunday zararli omillardan har biri yoki bir nechtasi birgalikda insonning mehnat qilish qobiliyatiga salbiy ta`sir etishini hisobga olgan holda ko`pgina texnologik jarayonlarni mexanizatsiyalash va avtomatlashtirish hamda uskunalarni bir muncha mukammal turlaridan foydalaniladi.

Ishlab chiqarish korxonalarida hosil bo`ladigan zararli moddalardan muhofazalanish uchun loyhada tabiy va mexanik shamollatish tizimlari qo`llanilgan. Issiq va konditer tsexlarida mexanik shamollatishning birgalikdagi surib oluvchi va oqib keluvchi tizimlaridan foydalanilgan. Bunda bir vaqtning o`zida ishlab chiqarish xonasida ifloslangan havo binoning yuqori qismidanso`rib olinib,oqib keluvchi toza havo esa binoning pastki qismidan beriladi. Issiq tsexlarda texnologik jarayon tufayli ko`p

miqdorda issiqlik ajralib chiqadi. Bu issiqlik miqdorini quyidagi formula yordamida aniqlaymiz:

Bu erda Qus – oqib va surib oluvchi shamollatgichlarni ish unumdorligi M^3/ soat

W – ortiqcha issiqlik, kkal/ soat

Ty – chiqarib yuboriladigan havoning harorati.

Tnp – oqib keladigan toza havoning solishtirma og’irligi kg/M^3

S – havoning issiqlik sig’imi kkal/kf

Issiq ovqat terlash uchun mo`ljallangan plitalar ustida, hosil bo`ladigan ortiqcha issiqlik va gazlarni chiqarib yuborish uchun mahalliy so`ruvchi shamollatish to`qimi loyihalangan natijada xizmat ko`rsatuvchi kishilarni o`rab turgan muhim harorati 35 ^{0}S dan oshmaydi.

Loyihalanayotgan korxonada shovqin va titrash hosil qiluvchi usukunalarga shamollatish tizimi, sovutish uskunalari, mexanik uskunalar kiradi. SHu sababli ham ularni o`rnatish paytida uskuna bilan fundament orasida shovqin va titrashni kamaytiruvchi rezina, prujina kabi materiallardan foydalanish tavsiya qilinadi.

Ishlab chiqarish binolarini yoritish. Loyihalanayotgan korxonada savdozallari**,** tayyorlash tsexlari, ma`muriy-maishiy binolarda tabiiy yoritish usullaridan foydalanilgan. Boshqa ishlab chiqarish binolari, sovutgich mashina bo`limlari, bufet, yuvinish xonalari, tualet va boshqa maishiy xonalar, sun`iy yorug’lik manbai bilan ta`minlangan.

Loyihada tabiiiy yoritishning yon tomonidan yoritish usuli qo`llanilgan bo`lib ular deraza oynalari yordamida yoritiladi. Deraza oynalarining yuzasi bino poli yuzasining 1:6 nisbatda olingan.

Sun`iy yoritishning umumiy yoritish usulidan foydalanilgan. Sun`iy yoritish manbai sifatida lyuminestsent lampa NODL 200 2x40 hamda cho`lg’amin lampa PPD-200, VZG-200 lampalari olingan.

Mo``tadil ish sharoitini ta`minlashda sun`iy yoritishdan oqilona foydalanish “YOritish me`yorlari” ga ko`ra bajariladigan ishning ajrata olish ob`ekti o`lchamlari va ko`rish sharoitiga ko`ra korxonada bajariladigan ishlar IV-VIII razryadlarga kiradi. YOritish normalari quyidagicha:

Loyhalanayotgan korxonada shovqin va titrash hosil qiluvchi uskunalarga shamollatish tizimi, sovitish uskunalari,mexanik uskunalar kiradi. SHu sababli ham ularni o`rnatish paytida uskuna bilan fundament orasida shovqin va titrashni kamaytiruvchi rezina, prujina kabi materiallardan foydalanish tavsiya qilinadi.

Ishlab chiqarish binolariniyoritish.

Loyihalanayotgan korxonada savdozallari, tayyorlash tsexlari, ma`muriy – ma`ishiy binolarda tabiy yoritish usulidan foydalanilgan. Boshqa ishlab chiqarish binolari; sovutgich mashina bo`limlari, bufet, yuvinish xonalari, tualet va boshqa maishiy xonalar sun`iy yorug’lik manbai bilan ta`minlangan.

Loyihada tabiiy yoritishning yon tomonida yoritish usuli qo`llanilgan bo`lib ular deraza oynalari yordamida yoritiladi. Deraza oynalarining yuzasi bino poli yuzasining 1:6 nisbatda olingan.

Sun`iy yoritishning umumiy yoritish usulida foydalanilgan. Sun`iy yoritish manbai sifatida lyuminestsentlampa NODL 200 2 x 40 hamda cho`lg’ami lampa PPD – 200, VVG – 200 lampalari olingan.

Mo``tadil ish sharoitini ta`minlashda sun`iy yoritishdan oqilona foydalanish.

“YOritish me`yorlari va qoidalari”ga ko`ra bajariladigan ishning ajrata olish ob`ekti o`lchamlari va ko`rish sharoitlariga ko`ra korxonada bajariladigan ishlar IV-VIII razryadlari kiradi. YOritish normalari quyidagicha:

Savdo zallari, konditer tsexlari	**Lyuminestsentlampa bilan yoritilganda**	**CHo`lg’amli lampalar bilan yoritilganda**
Dam olish xonalari va hokazolar	200	100
Tayyorlash tsexlari	200	75
Vetyubyuli, garderoblar	100	55
Karidorlar	75	20
Sovutish kameralari	-	20

4.2.Uskuna va jig'ozlarni joylashtirish va ishlatishda xavfsizlik talablari.

Davlat standartlariga asoslangan holda loyig'alanayotgan korxonada uskuna va jihozlarni joylashtirishda ruxsat etilgan eng kichik masofa quyidagicha qabul qilingan:
asosiy o`tish yo`llari – 1,2 n.
Uskunaning ishchi tomoni bilan devorgacha bo`lgan masofa – 1,1.

Mashinalar orasidagi masofa – 0,75 m.
Mashinalardan devorgacha bo`lgan masofa – 0,4m.
Derazadan uskunagacha bo`lgan masofa – 0,5 m.
Mexanik uskunadan devorgacha bo`lgan masofa – 1 m.
Issiqlik yordamida ishlov berib ishlatiladigan uskuna va jihozlar yoqilg'i manbaiga ko`ra olov yordamida, gaz yordamida, bug' yordamida hamda elektr toki yordamida ishlaydigan turlariga bo`linadi. Loyihada faqat gaz va elektr toki yordamida ishlaydigan uskunalardan foydalanilgan.
Gaz yordamida ishlaydigan uskunalarda xizmat ko`rsatuvchi xodimlar "Gaz uskuna va jihozlaridan foydalanishda xavfsizlik talablari"ga rioya qilgan holda ish borishlari talab qilinadi.
Elektr toki yordamida ishlaydigan issiqlik asboblari: plitalar, qog'oz, skovorodlar, qovurish shkaflari va boshqalar sanitariya gigienik jihatdan qulay bo`lganligi sababli loyihalangan.
O`rnatiladigan elektr uskuna va jihozlarning konstruktsiyasi, elektroizolyatsiyaning sifatli bo`lishi bilan birgalikda "Elektr qurilmalarining tuzilishi va ulardan foydalanish" to`g'risidagi qoidalariga to`liq mos keladi. elektr yordamida issiqlik beruvchi uskuna va jihozlarning metall konstruktsiyalari himoyalab erga ulangan bo`lib uning qarshiligi 4 om dan oshmaydi.
Elektr toki yordamida ishlaydigan issiqlik apparatlarini har qaysisi alohida-alohida tashqi tarmoqqa ulanib, shaxsiy eriydigan saqlagichlar va ishga tushirish moslamalariga ega. Ishga tushirish moslamalari ish o`rniga yaqin joyda joylashtirilgan bo`lib, tezgina apparatni ishga tushirish yoki o`chirish uchun qulay qilib o`rnatilgan.

Ishlab chiqarish xonalarida elektroprovodkalarni mexanik emirilishdan himoya qilish maqsadida ular quvurlar ichiga joylashtirilgan. Issiqlik yordamida ishlaydigan uskuna va jihozlarni xavfsiz ishlashini ta`minlash maqsadida ular nazorat hisoblash asboblari bilan ta`minlangan bo`lib ular quyidagilardan iborat: manometr, termometr, suvsathini ko`rsatuvchi shisha, sathni ko`rsatuvchi shisha, sathni ko`rsatuvchi jumrak, havo to`sig'i, issiqlik rejimining boshqarish uchun – termoregulyator, solenoidnqy klapan, bosimni boshqarish uchun reduktsion klapan, hamda xavfisizlikni ta`minlovchi kompleks avtomatik priborlar kiradi.

Elektrodvigatel va boshqa iste`molchilarni qisqa tutashuv va o`ta yuklanish toklaridan, kuchlanishni yo`l qo`yilganidan ham pasayib ketishini oldini olish maqsadida hamma elektr uskunalar avtomatik uzgich bilan ta`minlangan.

Iste`molchida qisqa tutashuv, o`ta yuklanish yoki kuchlanish yo`l qo`yilgandan pasayib ketsa, elektro magnit yoki issiqlik elementidan o`tadigan tok ta`sirida avtomatik uzgichning kontraktlari o`z-o`zidan harakatga kelib, iste`molchini elektr tarmog'idan ajratadi. SHu sababli uskunalarni buzilishdan asraydi.

Loyihalanayotgan korxona uchun ajratiladigan er maydoni va unda asosiy hamda yordamchi binolarni joylashtirish, kommunikatsiya tarmoqlarii o`tkazish SNiP II-M, I-80 "Sanoat korxonalarini bosh rejasi. Loyihalash me`yorlari" talablari asosida joylashtirilgan.

Portlash va yong'in chiqish jihatidan loyihalanayotgan korxonaning xavfsizlik darajasi B, V, G, D toifalariga kiradi. Qurilish materiallari, konstruktsiyalari bino va inshootlarning o`tga chidamligi (SNiP II-2-80) ga asoslangan holda, binoning o`tga chidamlilik darajasini I, II deb qabul qilingan.

Korxonadagi asosiy binolar, yordamchi bino, omborxonalar orasidagi oraliqlar binoning o`tga chidamliyligini hisobga olgan holda quyidagicha qabul qilingan.

Bir binonin o`tga chidamliylik darajasi	O`tga chidamliylik darajasi asosida bino o`rtasidagi yong'inga qarshi oraliq M da		
	I va II	III	IV-V

I va II	G va D darajali binolar uchun me`yorlanmaydi.	9	12

YOng'in sodir bo`lganda alanga bir binodan ikkinchi binoga o`tib ketmasligini ta`minlash maqsadida yong'inga qarshi oraliqlar loyihalangan.

Xulosa

Iqtisodiyotni tubdan islohqilish sharoitida korxonalarning ishlab chiqarish samaradorligini oshirish mahsulot sifatini oshirishni talab qiladi SHuning uchun sanoat korxonalarida mahsulot sifatini oshirish iqtisodiyot oldida turgan asosiy vazifalardan biri bo`lib qoladi. YUkorida bildirilgan jarayonlarni inobotga olgan xolda biz bitiruv malakaviy ishimizning mavzusini tanladik.

Malakaviy bitiruv ishining birinchi bobida biz mahsulot sifati kategoriyalarining iqtisodiy moxiyati, ularga ta`siri qiluvchi omillar va uni boshqarish va oshirishning asosiy yo`llari yoritildi.

Bitiruv malakaviy ishimizning ikkinchi bo`limida biz "Buxoro-non" MCHJ texnik iktisodiy kursatkichlarini taxlil kildik Taxlil shuni kursatdiki korxonada tovar maxsulot xarakatdagi baxolarda 2011 yilda 2009 yilga nisbatan 33,8 % ga eki 179,9 mln sumga, 2010 yilga nisbatan esa 71,4 % ga eki 296,6 mln sumga kupaygan. Tovar maxsulot solishtirma baxolarda 2011 yilda 2009 yilga nisbatan 97,54 mln sumga kupaygan bulsa 2010 yilga nisbatan 330,6 mln sumga kupaygan Buning asosiy sababi korxonada maxsulot ishlab chikarish xajmi natural ifodada 2011 yilda 2009 yilga nisbatan 147,6 tonnaga 2010 yilga nisbatan 591,6 tonnaga kupaydi.. Ayniksa korxonada non maxsulotlari ishlab chikarishning utgan 2010 yilga nisbatan tez su`ratlar bilan kupayganligini kuzatishimiz mumkin

Korxonada ishlovchilar soni 2009 yilga nisbatan 9 kishiga kupaygan bo`lsa 2010 yilga nisbatan 6 kishiga kupayganligini ko`rishimiz mumkin, Korxonada ishlovchilar sonining kupayishiga asosii sababi korxonada maxsulot ishlab chikarishning kupayishi xisobiga ro`y berdi Korxonada mexnat unumdorligi xam o`tgan yillarga nisbatan turlicha uzgarmokda bormoqda Jadvaldan kurinib turibdiki mexnat unimdorligi 2011 yili 2009 yilga nisbatan xam 5,2 %ga kamaygan bo`lsa. 2010 yilga nisbatan 58,6 %ga kupaydi Ma`lumki korxonaning asosiy samaradorlik kursatkichlardan biri 1 sumlik tovar maxsulot xarajatlaridir, Ya`ni, korxonada ushbu xarajatlar yildan yilga turlicha uzgarmokda bormokda. Ya`ni 1 sumlik TM xarajatlari 2011 yili 2009 yilga nisbatan 2,12 tiyinga kamaygan bulsa, 2010 yilga nisbatan esa 1,7 tiyinga kupaydi..

Ma`lumki, korxonaning asosiy moliyaviy kursatkichlariga foyda kiradi, Ammo korxonada balans va sof foyda yildan yilga turlicha uzgarmokda, Ya`ni balans foyda 2011 yili 2009 yilga nisbatan 16852 ming kupaygan bulsa, 2010 yilga nisbatan 69,2 %ga eki 13132 ming sumga kupaydi. Korxona taxlil kilinayotgan yillarni zarar bilan tugatgan.Ya`ni, zarar 2011 yilda 2009 yilga nisbatan 5597 ming sumga kamaygan bulsa, 2010 yilga nisbatan 663,4 ming sumga eki 6,9 %ga kamaydi

Ushbu bo`limda maxsulot sifati tahlil qilindi Taxlil shuni ko`rsatdiki korxonada ishlab chikarish chikitining umumiy maxsulotdagi solishtirma vazni 2009 yilga nisbatan 0,05 2010 yilga nisbatan esa 0,03 %ga kupaydi.Xuddi shunday xolatni ekspeditsiya chikiti misolida xam kurishimiz mumkin.Korxonada maxsulot sifati pastligi tuvayli korxonaga kaytarib kelinyotgan maxsulotlarning xajmi xam oldingi yillarga nisbatan kupayganligini kurishimiz mumkin. Ya`ni kaytarib keltirilyotgan maxsulotlarning solishtirma vaznip 2011 yilda 2009 yilga nisbatan 0,01 va 2009 yilga nisbatan esa 0,02 punktga kupayganligini kurishimiz mumkin

Ushbu taxlilida biz maxsulott sifatiga ta`sir qiluvchi omillar, Ya`ni, xom ashyo chifati, asosiy fondlarning texnik xolatini taxlil kildik va bu soxadagi kamchiliklar ko`rsatildi..

Malakaviy bitiruv ishining keyingi bulimida biz korxonada maxsulot sifatini oshirish buyich bir kator takliflar bildirdik. Ularga kuyidagilar kiradi

SHunday kilib biz, «Buxoro-**non» MCHJda** mavjud maxsulot sifatini oshirishning asosiy yullarini kurib chikdik.;Ularga quyidagilar kiradi

- ishlab chiqarishga zamonaviy texnika va texnologiyalar joriy qilish;
- Maxsulot ishlab chiqarishda maxalliy xom-ashyodan foydalanish;
- maxsulot sifatini uchun rag'batlantirshni takomillashtirish,
- Ishlovchilarning malakasini doimo oshirb borish,
- Xalqaro standartlarga o`tish bo`yicha ishlarni tashkil etish;

1. Marketing xizmatini tashkil etish va uning faoliyatinikuchaytirish

Bundan tashkari bitruv ishimizning ushbu bulimida ishchilarni va muxandis texnik xodimlarni yillik ish natijalari buyicha mukofotlashning yangi tizimini taklif kildik. Ushbu taklif va tadbirlarni ishlab chikarishga joiy qilish korxonaning mavjud maxsulot sifatini oshirishga ijobiy ta`sir qiladi degan fikrdamiz.

Keyingi bo`limda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalangan xolda darsning o`tkazishning pedagogik xaritasi, namunaviy modeli, test topshiriqlari va masalalar ishlab chiqildi.

Sunggi bulimda biz mexnat muxofazasi va xayot faoliyati xavfsizligi buyicha berilgan topshiriklarni bajardik

Umuman kilib olganda biz malakaviy bitiruv ishi oldiga kuyilgan maksadlarna erishildi va vazifalar bajarildi degan fikrdamiz..

Foydalangan adabiyotlar ro`yxati

I. O`zbekiston Respublikasi qonunlari

1. “Xususiy korxonalar to`g’risida”gi O`zbekiston Respublikasining Qonuni. Qonun va qarorlar. – T.: O`zbekiston, 2004, №3.

2. «Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to`g’risida»gi O`zbekiston Respublikasining Qonuni (o`zgartishlar kiritilgan). O`zbekiston Respublikasining YAngi qonunlari, 25-son. –T.: Adolat, 2004.

3. “Investitsiya faoliyati to`g’risida”gi O`zbekiston Respublikasining Qonuni. Qonun va qarorlar. –T.: №25, O`zbekiston, 2004.

4. «Mahsulot belgilari va xizmat ko`rsatish belgilari to`g’risida»gi O`zbekiston respublikasining Qonuni ( o`zgartishlar kiritilgan). O`zbekiston Respublikasining YAngi Qonunlari, 25-son. - T.: Adolat, 2004.

5. «Aktsiyadorlik jamiyatlari va aktsiyadorlarning huquqlarini himoya qilish to`g’risida»gi O`zbekiston Respublikasining Qonuni // Tadbirkorlikka oid qonun hujjatlari to`plami. 1-tom. - T.: O`zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2002.

6. «Mas`uliyati cheklangan va qo`shimcha mas`uliyatli jamiyatlar to`g’risida»gi O`zbekiston Respublikasining Qonuni. 2001 yil 6 dekabr’ // Tadbirkorlikka oid qonun hujjatlari to`plami. 1-tom. - T.: O`zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2002.

7. «Xo`jalik shirkatlari to`g’risida»gi O`zbekiston Respublikasining Qonuni. 2001 yil 6 dekabr’ // Tadbirkorlikka oid qonun hujjatlari to`plami. 1 tom. - T.: O`zbekiston

Respublikasi Adliya vazirligi, 2002.

II. O`zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari va qarorlari

8. Karimov I.A. Barcha reja va dasturlarimiz Vatanimiz taraqqiyotini yuksaltirish, xalqimiz farovonligini oshirishga xizmat qiladi. //Xalq so`zi, 2011 yil 22 yanvar’.
9. Karimov I.A. «Asosiy vazifamiz – Vatanimiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligini yanada yuksaltirishdir». Xalq so`zi. 30.01.2011 y.
10. Karimov I.A. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O`zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo`llari va choralari. T.: O`zbekiston, 2010 y. 54 b.

III.O`zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarorlari

11.«2008 yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish yakunlari va 2009 yilda iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirishning eng muhim ustuvor yo`nalishlari to`g’risida»gi O`zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi majlisining qarori. // Xalq so`zi, 2009 yil 15fevral’.

IV. O`zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari

12.I.A.Karimov Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O`zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo`llari va choralari/-T.: O`zbekiston, 2009.-56 b.

13.Mamlakatimizni modernizatsiya qilish va yangilashni izchil davom ettirish – davr talabi. Prezident Islom Karimovning 2008 yilda mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish yakunlari va 2009 yilga mo`ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo`nalishlariga bag’ishlangan Vazirlar Mahkamasi majlisidagi ma`ruzasi. Xalq so`zi ro`znomasi 2009 yil 14 fevral’, № 33-34 (4696-4697)

14.Prezident Islom Karimovning Toshkent shahrining 2200 yilligiga bag’ishlangan tantanali yig’ilishdagi ma`ruzasi. Xalq so`zi . 2009 yil 2 sentyabr.

15.Karimov I.A. Inson manfaatlari ustuvorligini ta`minlash – barcha islohot va o`zgarishlarimizning bosh maqsadidir. //Xalq so`zi, 2008 yil 9 fevral’, 28-soni.

16.Karimov I.A. Mamlakatimiz taraqqiyotining qonuniy asoslarini mustahkamlash

faoliyatimiz mezoni bo`lishi darkor. Xalq so`zi, 2006 yil 25 fevral.
17.Karimov I.A. erishilgan yutuqlarni mustahkamlab, yangi marralar sari izchil harakat qilishimiz lozim. Xalq so`zi, 2006 yil 11 fevral.
18.Karimov I.A. Bizning bosh maqsadimiz – jamiyatni demokratlashtirish va yangilash, mamlakatni modernizatsiya va isloh etishdir. -T.: O`zbekiston, 2005, - 92 b.

V. O`zbekiston Respublikasi vazirliklarining huquqiy- me`yoriy hujjatlar

19.Mahsulot (ishlar, xizmatlar)ni ishlab chiqarish va sotish xarajatlari tarkibi hamda moliyaviy natijalarni shaklantirish tartibi tug'risidagi Nizom. -T.: 1999 yil, 5 fevral'

VI. Darsliklar

20.. Ortiqov A. Sanoat iqtisodiyoti. Darslik. –T.: TGEU, 2004, - 256 bet.
21.Abdukarimov I.T. va boshqalar Korxona iqtisodiy salohiyati tahlili. – T.: Iqtisodiyot va huquq dunyosi, 2003, – 256 b.
22.Buxalkov M.I. Planirovanie na predpriyatie: uchebnik. - 3-e izd., ispr. I dop. – M.: INFRA-M, 2005. – 416 s.
23.Gruzinov V.P. ekonomika predpriyatiya. Uchebnik. 2-izdanie. -M.: YUNITI-DANA, 2003, - 295 s.
24.Maxmudov E.X., Isoqov M.Yu. Biznes - rejalashtirish. O'quv qo'llanma. –T.: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2005, – 160 b.
25.Maxmudov e.X. Korxona iqtisodiyoti. O`quv qo`llanma. –T.: O`zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2004, – 208 b.
26.Sklyarenko V.K., Prudnikov V.M. ekonomika predpriyatiya: uchebnik – M.: INFRA-M, 2006. - 528 s.
27.Slepneva T. A., YArkin E.V. ekonomika predpriyatiya: uchebnik. – M.: INFRA-M, 2006. - 458s.
28.Ekonomika predpriyatiya. Uchebnik / pod red. prof. Volkova O.I. i dots. Devyatkina O.V. – 3-e izd., pererab. i dop. - M.: INFRA-M, 2006. - 601s.
29.Ekonomika predpriyatiya. 3-e izd., pererab. i dop. Uchebnik dlya vuzov / Pod red. prof. V.YA. Gorfinkelya, prof. V.A. SHvandara -M.: YUNITI-DANA, 2004, – 718 s.

VII. O`quv qo`llanmalar

30.O`zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimovning «Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O`zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo`llari va choralari» nomli asarini o`rganish bo`yicha o`quv qo`llanma. Tuzuvchilar: B.YU. Xodiev, A.SH. Bekmurodov, U.V. G'ofurov, B.K. Tuxliev.– T.: Iqtisodiyot, 2009. – 120 b.

31. Ortiqov A. Sanoat iqtisodiyoti. O`quv qo`llanma. –T.: TDIU, 2007, - 215 b.

32.Baskakova O.V. ekonomika organizatsiy: Uchebnoe posobie. - 2-e izd., ispr. - M.: Izdatel'sko-torgovaya korparatsiya «Dashkov i K°», 2006. – 272 s.

33.Babich i dr. Planirovanie na predpriyatii: ucheb. posob. – M.: KNORUS, 2005. – 336 s.

34.Vasil'eva N.A., Mateush T. A., Mironov M.G. ekonomika predpriyatiya. Posobie dlya sdachi ekzamena. - M.: YUrayt-Izdat, 2006. – 191 s.

35.Volkov O. I., Sklyarenko V.K. ekonomika predpriyatiya: Kurs lektsiy. - M.: INFRA-M, 2006. – 280 s.

36.Gilyarovskaya L.T., Vexorova A.A. Analiz i otsenka finansovoy ustoychivosti kommercheskogo predpriyatiya. – SPb: Piter, 2000, –249 s.

37.Krilov e.I. Analiz effektivnosti investitsionnoy i innovatsionnoy deyatel'nosti predpriyatiy / Ucheb pos. 2e izd. pere rab i dop.. –M.: Finanso` i statistika, 2003, –605 s.

38.Mualliflar guruhi. O`zbekistonda biznes keyslar: O`zbekiston Respublikasidagi biznes ta`limotida «Keys – Stadi» uslubining qo`llanishi. O`quv qo`llanma. – T.: Akademiya, 2006, – 645 b.

39.Sergeev I.V. ekonomika organizatsii: Uchebnoe posobie. - 3-e izd., pererab. i dop. - M.: Finanso` i statistika, 2006. – 576 s.

40.Sklyarenko V.K., Prudnikov V.M., Akulenko N.B., Kucherenko A.I. ekonomika predpriyatiya: Uchebnoe posobie. / pod red. prof. Sklyarenko V.K., Prudnikov V.M. - M.: INFRA-M, 2006. – 256 s.

41.Ekonomika predpriyatiya: Praktikum /pod red. prof Volkova O.I., prof. Pozdnyakova. V. YA. - M.: INFRA-M, 2006. – 331 s.

42.Xasanov N.X., Xaydarov SH.U, YUgay L.P/ Zarabotnaya plata na predpriyatii /. – T.: Mir ekonomiki i prava, 2004, – 288 s.

43.«O`z Ishingizni yarating yoki tadbirkor nimalarni bilishi lozim» - Toshkent shahri, YUNIDO, «Biznes maslahat markazi» loyihasi, 2003, – 190 b.

44.Ekonomika predpriyatiya/Pod red. E.L. Kantora Spb. Piter, 2003, -352 s.

VIII. Ilmiy monografiyalar, maqolalar

45.Maxmudov e.X., Isakov M.YU. Investitsiyalar iqtisodiy o`sishning resurslar asosi // «O`zbekiston iktisodiyotni liberallashtirish yillarida» Maqolalar to`plami. 5-qism. - T.: TDIU, 2005, – 28-48 b.

46.Maxmudov e.X., Qoraboeva G.SH. Biznes-reja muvaffaqiyat keltiradi // Hamkor. 2005. - 24 mart.

IX. Internet saytlari.

47.www.press-service.uz.-Prezident sayti.

48.www.gov.uz.-Xukumat sayti.

49.www.pravo.uz. Zakonodatel’naya baza RespublikiUzbekistan.

50.www.uzreport.com. Novosti Uzbekistana